

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет фінансовий
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Кваліфікаційна робота магістра

на тему:

Управління стійкістю підприємства до зовнішніх та внутрішніх загроз як запорука національної економічної безпеки країни

Виконала: здобувач освіти групи ФК23-1м
спеціальність 072 «Фінанси, банківська
справа, страхування та фондовий ринок»

Клочко (Колісник) Єлизавета Юріївна
(прізвище, ім'я та по-батькові)

Керівник д.е.н., професор Лисяк Л.В.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент

Дніпровський аграрно-економічний університет
(місце роботи)

професор кафедри фінансів, банківської
справи та страхування,
(посада)

д.е.н., професор Грабчук О.М.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Клочко (Колісник) Є.Ю. Управління стійкістю підприємства до зовнішніх та внутрішніх загроз як запорука національної економічної безпеки країни. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2025.

У роботі розглянуто сутність фінансової стійкості підприємства. Досліджено та проаналізовано значення показників фінансової стійкості на прикладі ТОВ «НВП Джерело». Досліджено зовнішні та внутрішні загрози, що найбільш суттєво впливають на фінансову стійкість підприємства та у підсумку - на національну безпеку країни. Викладено стратегічні і тактичні заходи забезпечення стійкості підприємства, нейтралізації загроз як запоруки національної економічної безпеки країни.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, подана на 70 сторінках, містить 18 таблиць, 5 рисунків, 2 додатки. Список використаних джерел включає 63 найменування.

Ключові слова: підприємство, фінансова стійкість, зовнішні загрози, внутрішні загрози, фінансова безпека, ризик-менеджмент.

Список публікацій здобувача.

Результати дослідження апробовано на міжнародній науково-практичній конференції:

Колісник (Клочко) Є.Ю. Загрози фінансовій стійкості підприємства в умовах війни у контексті забезпечення національної економічної безпеки. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ТА УПРАВЛІНСЬКО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СЬОГОДЕННЯ: МОЛОДІЖНИЙ ПОГЛЯД» (9 листопада 2024 р.).* УМСФ, Дніпро.

ANNOTATION

Klochko E.Yu. Management of the enterprise's resilience to external and internal threats as a guarantee of the national economic security of the country.

Qualification work for obtaining a master's degree in specialty 072 "Finance, banking and insurance". University of Customs and Finance, Dnipro, 2025.

The work examines the essence of the enterprise's financial stability. The value of financial stability indicators is studied and analyzed using the example of LLC "NVP Dzherelo". External and internal threats that most significantly affect the financial stability of the enterprise and ultimately - on the country's national security are studied. Strategic and tactical measures are outlined to ensure the enterprise's resilience, neutralize threats as a guarantee of the country's national economic security.

The master's qualification work consists of an introduction, three sections, conclusions, a list of sources used, appendices, presented on 70 pages, contains 18 tables, 5 figures, 2 appendices. The list of sources used includes 63 items.

Keywords: enterprise, financial stability, external threats, internal threats, financial security, risk management.

List of publications of the applicant.

The results of the study were approved at the International Scientific and Practical Conference:

Kolisnyk (Klochko) E.Yu. Threats to the financial stability of an enterprise in wartime in the context of ensuring national economic security. Materials of the International Scientific and Practical Conference "ECONOMIC-LEGAL AND MANAGEMENT-TECHNOLOGICAL DIMENSIONS OF TODAY: A YOUTH VIEW" (November 9, 2024). UMSF, Dnipro.

ЗМІСТ

ВСТУП		5
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ПІДГРУНТЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ	9
РОЗДІЛ 2	ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ВПЛИВУ НА НЕЇ ЗОВНІШНІХ І ВНУТРІШНІХ ЗАГРОЗ (на прикладі ТОВ «НВП Джерело»)	24
2.1	Оцінка результатів діяльності ТОВ «НВП Джерело»	24
2.2	Аналіз фінансової стійкості ТОВ НВП «Джерело»	30
2.3	Визначення зовнішніх та внутрішніх загроз порушення фінансової стійкості підприємства	38
РОЗДІЛ 3	ІНСТРУМЕНТИ ПОМ'ЯКШЕННЯ ЗОВНІШНІХ І ВНУТРІШНІХ ЗАГРОЗ ФІНАНСОВІЙ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	50
3.1	Напрями зниження дестабілізації фінансової стійкості підприємства у результаті впливу зовнішніх і внутрішніх загроз	50
3.2	Впровадження ризик-орієнтованих заходів та підходів щодо управління фінансовою стійкістю підприємства	59
ВИСНОВКИ		68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		71
ДОДАТКИ		78

ВСТУП

Актуальність дослідження. Ефективність та безпека економіки та фінансової сфери – необхідна умова розвитку України. Одним із ключових аспектів на сьогодні для економіки і фінансової сфери є забезпечення її фінансової стійкості, отже – стабільності за негативних впливів різних загроз. Заходи і дії уряду та суб'єктів підприємництва в умовах війни зосереджені насамперед на розв'язанні поточних проблем. Так, у перший рік війни податкова політика була спрямована на підтримку бізнесу, послаблення податкового навантаження шляхом зниження податків та надання податкових пільг. Ці та інші заходи певним чином сприяли адаптації підприємств до умов воєнного часу.

Поступальний розвиток та стан економіки будь-якої країни безпосередньо залежить від фінансової стійкості, стану та рівня розвитку підприємств сфери матеріального виробництва. Від стабільного функціонування таких підприємств залежить власне і їх розвиток, наповнення бюджетів, виконання державою своїх функцій, загалом – забезпечення економічної та фінансової безпеки суспільства. Кожне підприємство зацікавлене забезпечити стабільність власного функціонування та досягнення намічених результатів своєї діяльності.

Важливим елементом підтримання стійкості та стабільності фінансів підприємств є виявлення й усунення зовнішніх і внутрішніх загроз та вирішення завдань щодо їх пом'якшення чи нейтралізації в умовах нестабільності, використовуючи адекватні управлінські дії і рішення.

Проблематика досягнення фінансової стійкості підприємств і водночас фінансово-економічної безпеки розкриваються в роботах багатьох вітчизняних та закордонних вчених: Варналія З.С., Барановського О.І., Лютого І.О., Васильціва Т., Давиденко Н.М., Камишникової Е.В., Костирико Л.А., Романишина М.І., Пешкова А.М., Слободян Н.Г., Ткаченко Н.В., Іотті М. та

Боназзі Дж., Пера Дж., Сандараджан В., Пендалл Р. та інших.

Водночас, незважаючи на значну кількість досліджень щодо даних питань, подальших розвідок потребує виявлення впливу зовнішніх і внутрішніх загроз на фінансову стійкість та стан підприємств в умовах нестабільності, викликаної широкомасштабною війною проти України та шляхів їх усунення, нейтралізації чи послаблення. Також недостатньо вивченими залишаються проблеми взаємозв'язку системи забезпечення фінансової стійкості підприємств реального сектору економіки та фінансової безпеки економіки.

Метою кваліфікаційної роботи є викладення пропозицій по вдосконаленню управління фінансовою стійкістю підприємства до зовнішніх та внутрішніх загроз як підґрунтям забезпечення національної безпеки загалом та її вагової складової – фінансової безпеки.

Окреслена мета зумовила виконання наступних завдань:

- окреслити завдання національної економічної безпеки та місце у ній фінансової безпеки;
- узагальнити поняття «національна безпека», «фінансова безпека» та «фінансова стійкість підприємства»;
- визначити потенційні загрози у аспекті порушення стійкості підприємства в умовах нестабільності;
- визначити складові управління фінансовою стійкістю на підприємстві;
- проаналізувати фінансовий стан розвитку підприємства ТОВ «НВП Джерело» та визначити його фінансову стійкість у як індикатора фінансової безпеки;
- ідентифікувати (виокремити) загрози фінансової стійкості досліджуваного підприємства;
- запропонувати шляхи усунення, нейтралізації чи пом'якшення зовнішніх та внутрішніх загроз при управлінні фінансовою стійкістю підприємства як запоруки національної економічної безпеки країни.

Об'єкт дослідження – процеси, що відбуваються в діяльності підприємства і пов'язані із управлінням його фінансовою стійкістю.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних та практичних аспектів управління ідентифікацією та усуненням загроз порушення фінансової стійкості підприємства у контексті забезпечення його фінансової безпеки.

При написанні кваліфікаційної роботи були використані загальнонаукові та спеціальні **методи дослідження**, зокрема при дослідженні теоретичних засад фінансової стійкості застосовано методи абстрагування, аналізу, узагальнення; при виявленні загроз та шляхів їх усунення використовувались методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції; для наочності матеріалу широко використовувався графічний метод, для дослідження сутності явищ і процесів - метод узагальнення та порівняння, У контексті оцінки стійкості фінансів підприємства використано фінансовий аналіз та SWOT-аналіз.

Апробація матеріалів кваліфікаційної роботи. Результати дослідження, що викладені в кваліфікаційній роботі «Управління стійкістю підприємства до зовнішніх та внутрішніх загроз як запорука національної економічної безпеки країни», оприлюднено на науково-практичній конференції міжнародного рівня «Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд. (9 листопада 2024 р., Дніпро.), за результатами якої публіковано тези «Загрози фінансовій стійкості підприємства в умовах війни у контексті забезпечення національної економічної безпеки».

Практичне значення отриманих результатів: робота має не лише теоретичне, а й практичне значення. Пропозиції щодо впровадження ризик-менеджменту на підприємстві дозволять своєчасно ідентифікувати та розробити й реалізувати заходи щодо усунення, нейтралізації чи пом'якшення наслідків виникаючих загроз фінансовій стійкості підприємства в умовах нестабільності.

Інформаційною базою кваліфікаційної роботи є наукові праці вчених з

даної проблематики, викладені у наукових статтях, монографіях, фінансова звітність підприємства та ін.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, загальним обсягом 79 сторінок, містить 15 таблиць, 5 рисунків, 2 додатки. Список використаних джерел складає 63 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ПІДГРУНТЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Національні інтереси у сфері фінансів полягають у сталому розвитку країни, поступовому зміцненні показників економічної, включаючи фінансову, стійкості і мінімізації вразливості національної економіки до зовнішніх і внутрішніх загроз.

Національна економічна безпека (НЕБ) є системою заходів органів держави, що забезпечують стійкість країни до екзогенних (зовнішніх) та ендогенних(внутрішніх) загроз. Серед системи завдань НЕБ країни доцільно для подальшого дослідження виокремити ті, що стосуються безпеки саме фінансової:

- 1) підтримання помірних темпів інфляції;
- 2) формування розвинутого/стабільного ринку (зокрема, - цінних паперів);
- 3) збалансування бюджету та скорочення значного/критичного державного боргу;
- 4) підтримання стійкості національної валюти;
- 5) підтримання стійкості фінансів підприємств, банківської, страхової системи тощо.

Перелічені завдання фактично окреслюють заходи формування й обґрунтування стратегічних пріоритетів у сфері фінансів для реалізації національних інтересів, інструментарію вирішення проблем нейтралізації ризиків, зокрема задля функціонування фінансово стабільних підприємств.

У сучасних реаліях основними потенційно значущими загрозами національній безпеці країни загалом у сфері фінансів можуть бути:

- критичний рівень розміру боргу держави та витрат на його обслуговування;

-нестабільність та адаптивність податкової політики, зростання податкового навантаження [17];

– переведення (втеча) капіталу за кордон (в інші юрисдикції) і широке використання офшорних зон та так званих податкових «гаваней» для уникнення від оподаткування у фіскальному полі країни;

– зростання кредитних ризиків;

– відносно високий рівень тіньової економіки, відтак – загрози виконання планових показників державного та місцевих бюджетів, зниження фінансування соціальних програм, зростання дисбалансів у сфері публічних фінансів;

– призупинення чи загроза взагалі припинення фінансової підтримки від фінансових інституцій/організацій міжнародного рівня;

– зниження інвестиційно-інноваційної діяльності (активності), рівня прямих іноземних інвестицій та інші.

В нинішніх надскладних умовах перебігу широкомасштабної війни, за яких Україна особливо ослаблена під дією зовнішніх та внутрішніх загроз, надзвичайно гострим є питання забезпечення НЕБ України, що є одним з найважливіших пріоритетів.

Забезпечення НЕБ країни у її фінансовій складовій – фінансовій безпеці країни - ґрунтується зокрема на стійкості функціонування різноманітних суб'єктів економічних відносин, насамперед - підприємств матеріального сектора економіки.

Особливу увагу слід звернути на фінансову безпеку підприємства (ФБП), як важливу складову економічної та у свою чергу фінансової безпеки країни.

Досить влучно надають визначення ФБП Стогній Т.С. та Васильєва Л.М., яка, на їх думку характеризується: по-перше, здатністю підприємства протистояти ендегенним і екзогенним загрозам і, по-друге, характеризує максимально можливий стан фінансової стійкості, який повинно мати підприємство для реалізації власної стратегії [44]. Тобто змога вдало

опиратися існуючим загрозам і потенційно можливим та відповідно здатні викликати фінансову шкоду підприємству, є ключовими умовами ФБП.

При розробці показників/критеріїв ФБП можливо використовувати вже напрацьований інструментарій щодо фінансової стійкості підприємства (ФСП). Водночас, слід відмітити, що на сьогодні серед вчених немає єдності щодо розуміння/тлумачення самого поняття «стійкість» (власне, стійкість системи), а також відсутня єдина класифікація видів стійкості [10, с.14].

У наукових публікаціях ФСП визначають, як такий стан, що характеризується певною стійкістю фінансів до екзогенних і ендогенних загроз, тобто у здатності забезпечувати власні фінансові інтереси, ефективно і збалансовано використовувати фінансовий інструментарій відповідно до потреб стабільного розвитку [26; 32; 33; 39; 40; 44]. ФСП також доцільно визначати таким обсягом фінансових ресурсів суб'єкта економіки, які необхідні і достатні для отримання доходів від приросту власного капіталу [26].

Камишнікова Е.В. позиціонує ФСП як ключовий елемент забезпечення ФБП підприємства [21].

Давиденко Н.М. [20], Саліна А. В. [39], досліджуючи стійкість визначають, що ФСП - це його вміння функціонувати в таких умовах, які наближаються до фінансової рівноваги (збалансованості), враховуючи постійні зміни зовнішніх та внутрішніх впливів та загроз на ефективне ведення справ в умовах нестабільності та звичайно – і загроз, що мають дестабілізуючий вплив.

Сподіна А.О. та Тарасенко І.О., конкретизуючи сутність ФСП, акцентують, що фінансово стійким буде таке підприємство, у якого джерела формування активів та пасивів, динаміка їх змін, структура майна, показники ліквідності і фінансовий стан відповідають нормативним (граничним) показникам, або мають позитивну динаміку [43]. Ряд авторів вважають, що ФСП – це такий стан його фінансів, за якого є можливість вільно управляти

грошовими коштами, забезпечуючи насамперед безперервність основного виробництва та покриття витрат [6].

Узагальнюючи підходи дослідників (Додаток А, табл. А1), зазначимо, що таке підприємство може вважатися фінансово стійким, яке зможе продовжувати господарську діяльність в умовах існуючих загроз, дбаючи за збереженням людського капіталу- власного персоналу та активів, і по мірі можливості - розвиватися.

Очевидно, що ФСП і ФБП взаємо впливають одна на одну і водночас взаємодоповнюють одна одну. Нікольчук Ю. та Небіжицький Б. доводять, що між рівнем ФБП, методами його фінансування і НЕБ в цілому в умовах динамічних змін стану ринків, є пряма залежність. Також ці дослідники встановили взаємозв'язок між ФСП та такими фінансовими категоріями, як фінансова безпека, гнучкість, стабільність, рівновага [32].

ФСП є необхідною, але недостатньою умовою його фінансової безпеки. При цьому звичайно, ФСП суттєво залежить від параметрів оточуючого зовнішнього середовища, у якому воно функціонує. Намлієв Є. і Копеч А. відзначають, що визначення, або виявлення основних факторів впливу на безпеку та розробка адаптивних стратегій (для ефективного реагування на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища, його викликів та загроз) є важливим аспектом антикризової політики підприємства [31].

Впровадження фінансового управління антикризового характеру автори розглядають як елемент ФБП та забезпечення ФСП, зважаючи на його важливу роль у сучасних умовах нестабільності. Основними завданнями антикризового управління підприємством визначають запобігання його банкрутству, отже - забезпечення платоспроможності, ліквідності, фінансової стабільності, стійкості фінансів. Важливим, навіть ключовим слід відзначити системи впровадження моніторингу на підприємстві і відповідно - оцінки ефективності запланованих і виконаних заходів щодо визначення загроз ФСП.

Взаємозв'язок ФСП та ФБП показано на рис 1.1.

Рис.1.1. Взаємозв'язок між ФСП і ФБП (складено за [28-33]).

Під фінансовою гнучкістю розуміють здатність підприємства змінювати структуру і обсяг фінансування та напрями спрямування фінансових ресурсів відповідно до мінливих загроз як зовнішнього, так і внутрішнього прояву.

Фінансова стабільність характеризується сталістю наближених до оптимальних значень показників.

Фінансова збалансованість передбачає рівновагу у розвитку фінансів підприємства та досягається раціональним поєднанням співвідношення у координатах «дохідність-ризик».

Складні умови війни спричинили до суттєвого підвищення фінансових ризиків, відтак підприємства, особливо які знаходяться поблизу зон бойових дій, орієнтовані на виживання (передовсім намагання уникнення банкрутства). Відтак, цілком очевидно, що змога підприємства якнайшвидше адаптуватися до оточуючих обставин та умов, активно реагувати на виклики та запобігати потенційним загрозам визначає можливість його виживання та подальшого функціонування й розвитку [31].

Для підприємств, які знаходяться у тилкових районах, відносно безпечних для виробничої діяльності, важливо виявляти загрози, які породжують кризові явища, вирішувати завдання дотримання стану фінансової стійкості, проведення постійного моніторингу ключових параметрів підприємства та встановлення величин і причин відхилення цих параметрів від встановлених (граничних) значень. Як зазначають дослідники, що саме «ефективне антикризове управління є запорукою перемоги України над російською агресією, а також її післявоєнної відбудови, адже міцний приватний сектор є основним рушієм і джерелом економічного розвитку держави» [33].

ФСП оцінюється рівнем показників його ліквідності, фінансової незалежності, платоспроможності, спроможністю залучати та ефективно використовувати фінансові ресурси. Дотримання відповідного (до граничного) рівня названих показників сприяє підтримці стану ФБП, відтак – НЕБ.

Досягнення і утримання підприємства у полі фінансової стійкості з необхідністю вимагає чіткої системи контролю у системі управління, причому фокус уваги зсувається на превентивні заходи: попередження, виявлення відхилень від прийнятих настанов (граничних розмірів), у тому числі від необхідного рівня ФСП та причин таких відхилень. Такий підхід дозволить як ідентифікувати загрози ФСП (зовнішні та внутрішні), так і вчасно розробляти заходи для їх усунення, певним чином підтримувати фінансову незалежність підприємства; виявляти при прийнятті фінансових рішень гнучкість і адаптивність.

Отже, ФСП є однією із вагомих складових, що безпосередньо впливає на ФБП. Її вплив ґрунтується на ефективній можливості підприємства управляти своїми фінансами, платоспроможністю, ліквідністю на потрібному рівні, а також здатності мінімізувати залежність від впливу зовнішніх загроз і усунення внутрішніх. Це потребує системного оцінювання показників ФСП, яке дозволить своєчасно виявляти ризики та загрози, що можуть її порушити.

Одним із варіантів комплексної оцінки ФСП, яка включає аналіз такого набору системи показників, є розрахунок коефіцієнта автономії, фінансової залежності, рентабельності активів та ліквідності. Ці показники відображають поточний фінансовий стан підприємства та є індикаторами його майбутнього розвитку і, усуваючи зовнішні загрози, - здатності адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

Ряд авторів відзначає, що ФСП також може бути визначена і більш широким переліком показників, зокрема такими коефіцієнтами [38; 50]:

- фінансової залежності,
- автономії,
- концентрації залученого капіталу,
- заборгованості,
- фінансового левериджу,
- маневреності власних коштів,
- довгострокового залучення позикових коштів,
- фінансової стійкості,
- фінансового ризику,
- забезпеченості оборотних активів.

Забезпечення ФСП передовсім спрямоване на нівелювання, згладжування негативного впливу загроз (зовнішніх та внутрішніх) на діяльність підприємства, у підсумку - ефективної реалізації запланованих дій. Зокрема, створення для цього передумов. Динамічний характер загроз в залежності від тенденцій розвитку зовнішнього середовища з необхідністю потребує гнучкого реагування на них, тобто екзогенні зміни потребують адекватного коригування намічених цілей, завдань, заходів.

Реалізуючи процес забезпечення ФСП та ФБП важливо здійснювати певні заходи, що передбачають:

- прогнозування можливих загроз
- ретельний аналіз та оцінювання загроз ФСП та ФБП;

- організація діяльності/заходів щодо попередження можливих загроз, насамперед - зовнішніх.

Узагальнення різних підходів щодо класифікації загроз (негативних факторів), що можуть впливати на ФСП, дозволило представити її у табл.1.1.

Таблиця 1.1.

Класифікація загроз (негативних факторів впливу) на ФСП

Класифікаційна ознака	Види
За областю виникнення	-зовнішні -внутрішні
За ступенем впливу	-позитивні -негативні
За ймовірністю настання	-високоїмовірні -середньоїмовірні -малі
За масштабом впливу	-одиничні -множинні
За часом	-короткострокові -довгострокові
За структурою	-прості -складні
За можливістю прогнозування	-прогнозовані -слабко прогнозовані -непрогнозовані
За важливістю результату	-ключові -важливі -другорядні

Джерело: узагальнено і складено за [47; 49]

Автори у наукових працях використовують й інші підходи до класифікації загроз ФСП. Запропонована вище класифікація дозволяє ідентифікувати можливі загрози загального характеру, які впливають на ФСП будь-якої сфери економіки і їх важливо використовувати для формування завдань і врахування під час управління стійкістю.

З огляду на відокремлення зовнішніх і внутрішніх загроз ФСП доцільно їх представити окремо, що дозволить більш чітко їх ідентифікувати. Класифікацію зовнішніх потенційних загроз (факторів), які впливають на ФСП представлено у табл. 1.2.

Таблиця 1.2.

Групування екзогенних (зовнішніх) загроз (негативних факторів), що впливають на ФСП

Група	Види
Економічні	- падіння обсягу ВВП -ріст інфляції - ріст безробіття - зниження реальних доходів населення
Ринкові	- посилення монополізму -істотне зниження попиту -зниження активності внутрішнього ринку -корупція
Фінансові	- нестабільність ринку (кредитного, грошового, валютного та ін.) - нестабільність фіскального навантаження
Воєнні	-ризики територій активних воєнних дії -ризики прифронтових територій -ризики тилкових територій
Інші	- стихійні лиха - соціальна нестабільність -політичні - демографічні (спадні тенденції)

Джерело: [34, С. 219-223], авторські доповнення

Внутрішні потенційно вагомні загрози, які впливають на ФСП представлено у табл. 1.3. До внутрішніх факторів віднесено операційні, фінансові та інвестиційні групи факторів. В умовах нестабільності та високої ризиковості економічного середовища операційні та фінансові фактори виступають на перше місце, адже підприємства працюють в режимі суворой

економії та напруги, зумовленої невизначеністю, вирішуючи поточні завдання.

Наголосимо, що певним чином внутрішні та зовнішні загрози ФСП певним чином взаємопов'язані, але їх вплив на стійкість може здійснюватися односпрямовано чи різноспрямовано (отже - з різною інтенсивністю). Тобто, вони можуть як підсилювати свій вплив на ФСП, так і послаблювати його. Підсилення відбувається у випадку односпрямованого впливу певного фактора та може бути зниженим (або повністю нейтралізований) більш інтенсивним впливом іншого, вагомішого за інших рівних умов.

Таблиця 1.3.

Ендогенні (внутрішні) загрози, що впливають на ФСП

Група	Види
операційні	неефективна структура витрат (поточного характеру) неповне завантаження основних засобів неефективні комунікації та маркетинг неефективний менеджмент (виробничий)
фінансові	- непродумана фінансова стратегія -неефективна структура активів -завищена вартість капіталу -перевищення граничного розміру позикового капіталу -неефективний менеджмент (фінансовий)
інвестиційні	-додаткові потреби в інвестиційних ресурсах -невідповідність запланованих і фактичних обсягів прибутку по реалізованим проектам -збільшення періоду окупності проєкту (проєктів) -неефективний менеджмент (інвестиційний)

Джерело: [34, С. 219-223], авторські доповнення

Важливо також враховувати, що в умовах війни виникнення загроз ФСП може визначати складність їх усунення, причому незалежно навіть на яких етапах виявлення. Для підприємства найбільш детальну увагу мають представляти ті зовнішні загрози, настання яких є переважно високоймовірним та непередбачуваним, адже у такому разі їх складно чи

практично неможливо передбачити, відтак - своєчасно вжити певних адекватних дій/заходів.

Таким чином - ФСП - це підприємство, що здатне функціонувати, розвиватися, зберігати фінансову рівновагу (активів та пасивів) за умов динамічного, мінливого впливу загроз (екзогенних та ендогенних). Саме такий стан рівноваги має гарантувати платоспроможність в межах прийнятного рівня фінансового ризику для конкретного підприємства. Відтак - процес забезпечення ФСП має бути націлений на мінімізацію негативного впливу зовнішніх та внутрішніх загроз на діяльність підприємства. Крім того, умовою успішності управління ФСП є реалізація встановлених планових завдань.

При цьому обов'язково слід враховувати, що на практиці вплив різноманітних загроз є, як правило, комплексним, тобто відбувається вплив не одного, а їх певного набору. Причому рівень і сила їх спільного впливу на ФСП залежить від економічних, фінансових, соціальних, політичних, демографічних та інших факторів. До них дослідники відносять: розроблену стратегію управління, сфери діяльності підприємства, галузі економіки, а також від загального стану економічного й фінансового середовища країни, рівня його стабільності та визначеності, можливої підвищеної напруги у фінансових відносинах внаслідок посилення рівня невизначеності (наприклад, в умовах військових дій).

Вагомим компонентом у визначенні ФСП є визначення стану фінансів підприємств з використанням обраної на підприємстві методики. Оптимальною вважається така методика оцінки, яка дозволяє здійснювати її в результаті моніторингу (систематичного збору та інтерпретації інформації щодо стану фінансів з метою отримання об'єктивного результату). Тобто, оптимальною буде та методика, яка найбільше пристосована до конкретних особливостей підприємства та його галузі, забезпечуючи інформацію, яка є ключовою для прийняття наступних результативних управлінських рішень. За загального підходу всі методики оцінки фінансового стану підприємств

об'єднують у такі основні види: коефіцієнтний, матричний, агрегатний, інтегральний.

Агрегатний аналіз відображає узагальнюючий підхід до оцінки стану фінансів підприємства та спрямований на вивчення ФСП як цілісного явища, тобто комплексу всіх складових системи фінансів [50]. Його основними аспектами є: розгляд усіх рівнів фінансової звітності та їх взаємозв'язків; аналіз окремих показників та їх взаємозв'язок із станом фінансів; оцінка ризиків та можливостей (ризиків, які можуть вплинути на стан фінансів і пошук можливостей покращення); вивчення змін динамічного стану фінансів для виявлення існуючих тенденцій та стійкості; урахування впливу внутрішніх факторів (стану управління) та зовнішніх (стану середовища, рівня конкуренції, тощо). Таким чином, такий аналіз дозволяє отримати глибоке розуміння ФСП, визначити сильні сторони підприємства, а також виробити стратегії результативного управління стійкістю. Зазвичай використовується як інструмент для прийняття адекватних ситуації рішень та формування стратегічних орієнтирів стабільного розвитку підприємства.

Коефіцієнтний метод до оцінювання ФСП передбачає розрахунок фінансових коефіцієнтів (для синтезу стану) та визначення здатності підприємства витримувати економічні труднощі і дозволяє здійснювати порівняльний аналіз між підприємствами на ринку (причому, різних розмірів та галузей). Передбачає розрахунок таких груп фінансових коефіцієнтів: ліквідності (поточної ліквідності, швидкої ліквідності, абсолютної ліквідності); фінансової стабільності (власного капіталу до загальних активів; фінансового покриття); діяльності та рентабельності (обороту активів; обороту капіталу; чистого прибутку до загальних активів; забезпеченість боргами (забезпеченості власним капіталом); терміни обороту активів та обов'язків (тобто середні строки обороту запасів, обороту дебіторської заборгованості та окремо - кредиторської заборгованості).

Перелічені коефіцієнти допомагають аналізувати здатність підприємства вирішувати фінансові проблеми у контексті існування різних

загроз. Важливо враховувати, що окремо від інших ніякий із перелічених коефіцієнтів не надає вичерпної характеристики фінансового стану, що визначає необхідність їх одночасного розрахунку для визначення адекватної оцінки ФСП.

Інший підхід – матричний, за якого оцінка ФСП полягає в використанні таких матриць/таблиць, які відтворюють різні зрізи/рівні стану фінансових показників та оцінюють взаємозв'язки між ними. Такий підхід фактично спрощує і водночас систематизує аналіз, адже дозволяє одночасно враховувати значення декількох фінансових показників. Характеризується наступними властивостями:

- 1) передбачає складання матриць для фінансового аналізу, що містять показники фінансового стану за певний період;
- 2) визначення та аналіз зв'язків (взаємозалежностей), взаємних змін між показниками відносно досяжності їх певного рівня;
- 3) порівняння показників з розробленими нормами та цілями (порівняння фактичних показників із стандартами, нормативами, цілями, що дозволяє визначити, наскільки підприємство відхиляється від стандартних показників);
- 4) можливість включення різних видів фінансової інформації в одну матрицю для комплексного аналізу;
- 5) можливість використання матриць для ідентифікації ризиків, пов'язаних з різними аспектами фінансової стійкості.

Отже, матричний підхід оцінки ФСП дозволяє проводити комплексний аналіз у різних зрізах (площинах) фінансового стану. Використання матриць може полегшити окреслення сильних та слабких сторін підприємства.

Наступний підхід - інтегральний - до оцінювання ФСП передбачає використання комплексу фінансових показників з метою отримання загальної, комплексної оцінки стану фінансів. Основними характеристиками інтегрального підходу є такі: 1) використання комплексу різних фінансових показників, які обираються на основі того, як вони відображають ключові

аспекти стійкості); 2) визначення вагових коефіцієнтів, що відображає вагу кожного показника в загальній оцінці, яка у свою чергу залежить від його важливості при визначенні ФСП. Одним із способів визначення вагомості коефіцієнтів може бути розроблені стратегічні цілі, а також - стан економічного середовища; 3) збір та агрегація даних фінансової інформації з різних джерел для створення системного огляду ФСП; 4) застосування різних методів статистичного аналізу, зокрема: факторного, кластерного, або інших для відображення зв'язків між різними показниками; 5) зіставлення отриманих результатів зі стандартами, нормативами або іншими маркерами для оцінки відповідності ФСП визначеним критеріям.

Інтегральний підхід дозволяє отримати збалансовану, комплексну оцінку ФСП, враховуючи різноманітні аспекти його діяльності.

У контексті взаємозв'язку ФСП та ФБП у процесі функціонування підприємства, окремі автори пропонують розглядати індикатори стійкості та безпеки системно, що особливо актуально в умовах високого рівня зовнішніх загроз [12; 28; 30; 33]. Тобто, авторами пропонується розраховувати систему наступних показників [12; 28]:

-коефіцієнт покриття (оборотні кошти/ короткострокові зобов'язання) (має бути не менше нормативного (граничного) значення 1);

- коефіцієнт автономії (власний капітал/валюта балансу) (має бути не менше граничного значення 0,3);

-рівень фінансового левериджу (довгострокові зобов'язання / власний капітал – не більше 3,0);

-коефіцієнт забезпечення відсотків до сплати (прибуток до сплати відсотків і податків / відсотки до сплати – не менше 3,0)

- рентабельність активів (чистий прибуток/валюта балансу – значення показника має бути не нижче граничного, який відповідає індексу інфляції);

-рентабельність власного капіталу (чистий прибуток/власний капітал) – має бути не нижче граничних 15%;

- середньозважена вартість капіталу (WACC) – має бути не нижче рентабельності інвестицій;
- показник розвитку підприємства (валові інвестиції/амортизаційні відрахування) – не більше 1;
- тимчасова структура кредитів (кредити до 1 року – менше 30%, більше 1 року – менше 70%);
- показники диверсифікації: покупців (частка в виручці 1 покупця); та постачальників (частка в виручці 1 постачальника) – не більше 10%;
- темпи зростання прибутку, реалізації продукції, активів (має виконуватися співвідношення: темпи зростання прибутку > темпів зростання реалізації продукції > темпів зростання активів);
- співвідношення оборотності дебіторської та кредиторської заборгованостей (період обороту дебіторської заборгованості > має бути більшим за період обороту кредиторської заборгованості).

Оцінка ФСП є важливим завданням в управлінні фінансами і дозволяє розуміти фінансові можливості та обмеження підприємства. Завдання, поставлені у результаті висновків оцінювання, допомагають керівництву та зацікавленим сторонам приймати помірковані, адекватні рішення для покращення стану фінансів.

За умов воєнного часу аналіз фінансового стану та ФСП має враховувати існуючі загрози його діяльності, що певним чином змінює інтерпретацію підсумків аналізу. Отже, слід погодитися, що на тлі зміни стану зовнішнього середовища відбувається зміна пріоритетів у діяльності підприємства, першочерговим стають такі: збереження персоналу, його фізичної безпеки, досягнення короткострокової ліквідності (абсолютної) та платоспроможності [5].

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ВПЛИВУ НА НЕЇ ЗОВНІШНІХ І ВНУТРІШНІХ ЗАГРОЗ

(на прикладі ТОВ «НВП Джерело»)

2.1. Оцінка результатів діяльності ТОВ «НВП Джерело»

ТОВ «НВП Джерело» на ринку України функціонує понад двадцять п'ять років та має розвинену структуру і високу організаційну культуру, що дозволяє йому ефективно працювати в умовах конкурентного середовища та перманентних загроз ФСП. Підприємство працює у сфері виробництва гнучкого пакування для різних галузей економіки (переважно харчової та хімічної промисловості), здійснюючи виготовлення пакувальних виробів, узгодження та друк їх дизайну з подальшим фасуванням різноманітних товарів: товарів масового споживання: кава, чай, солодощі, кетчупи, мед, майонези, цукерки, сухе молоко, какао, спеції та ін., кормів для тварин (собак та котів), побутової хімії та інших).

Основними завданнями фінансової діяльності підприємства в умовах нестабільності економічного середовища та існування комплексу загроз фінансовій стійкості в умовах воєнного стану є аналіз вхідних та вихідних грошових потоків (доходів і витрат підприємства), планування та забезпечення оптимальних умов для фінансування виробничих процесів, належна, чітка організація фінансової діяльності.

Ключовою складовою всієї діяльності підприємства є організація фінансової діяльності, оскільки забезпечує ефективність взаємодії з постачальниками, замовниками та обслуговуючими організаціями. Від належного управління фінансовою стійкістю в умовах нестабільності залежить не лише своєчасність розрахунків з контрагентами, але й підтримка високої ділової репутації підприємства на ринку. Раціональна організація фінансів підприємства сприяє його стабільному функціонуванню та розвитку

в умовах динамічного та на сьогодні надзвичайно нестабільного ринкового середовища.

Грошові надходження ТОВ «НВП Джерело» формуються в основному від реалізації продукції власного виробництва, власне пакетів для пакування різної продукції, пакування та виготовленого устаткування/комплектуючих для пакувальних машин.

Постачальники – це компанії або особи, які забезпечують підприємство необхідними матеріальними ресурсами: сировиною, матеріалами, устаткуванням та іншими засобами праці. Постачальники відіграють ключову роль, оскільки від їхніх умов та своєчасності поставок залежить ефективність виробництва.

Замовники – це компанії, які замовляють пакувальні матеріали певного виду та дизайну для фасування власної продукції та її пакування.

Обслуговуючі організації – це компанії, які надають підприємству послуги, необхідні для підтримки його функціонування. До них можуть належати транспортні компанії, сервісні центри, ІТ-компанії, що забезпечують технічну підтримку, а також фірми, що надають юридичні, консультаційні та фінансові послуги.

Основним завданням фінансових відносин з постачальниками та обслуговуючими організаціями є:

- забезпечення точності та своєчасності обліку зобов'язань підприємства перед постачальниками та обслуговуючими організаціями для підтримки фінансової дисципліни та уникнення прострочень;

- контроль за дотриманням договірних умов з постачальниками та обслуговуючими організаціями, зокрема щодо термінів оплати, якості та обсягів поставлених товарів і послуг;

- аналіз заборгованості та її структури з метою оптимізації грошових потоків і запобігання фінансовим ризикам, таким як штрафи чи пені за несвоєчасну оплату;

- забезпечення інформаційної бази для управлінських рішень щодо

планування закупівель, вибору контрагентів та оцінки ефективності розрахунків;

– оптимізація витрат за рахунок контролю обґрунтованості витрат на закупівлю матеріальних цінностей та послуг, що сприяє підвищенню рентабельності підприємства.

Ці завдання допомагають підтримувати ефективну фінансову взаємодію з контрагентами, що важливо для стабільного та стійкого функціонування підприємства.

Таким чином можна зазначити, що для ефективної діяльності «НВП Джерело» необхідна закупівля плівки, інших матеріалів для друку (фольги, красок, друкарських валів, тари тощо). Регулярні закупівлі цих ресурсів забезпечують підтримку продуктивності, робочого технологічного процесу та покращення якості. Це підкреслює важливість фінансового планування, зокрема ефективної організації грошових розрахунків з постачальниками матеріалів, товарів, окремих послуг щоб уникнути дефіциту необхідних матеріалів у критичні моменти виробничого циклу. Порядок розрахунків підприємства з постачальниками та обслуговуючими організаціями по окремих видах матеріальних цінностей передбачає чітке регулювання дизайну упаковок та умов оплати, встановлення строків розрахунків і використання відповідних платіжних документів. Для кожного виду пакування визначаються специфічні умови постачання та оплати, закріплені в договорі, що забезпечує ефективність і своєчасність фінансових зобов'язань. Це дозволяє підтримувати стабільні фінансові потоки та практично уникати прострочених боргів.

Результати діяльності ТОВ «НВП Джерело» зведено у таблицю (табл. 2.1). З таблиці 2.1 видно, що чистий дохід впродовж 2019-2023 років виявляється доволі нестабільним: коливання від мінімального значення у 2021 році до максимального у 2023 році. Ця нестабільність пояснюється насамперед несприятливими умовами функціонування підприємства, змінами ринкової

кон'юнктури, цінами на сировину та матеріали, електроенергію тощо. Інші операційні доходи впродовж 2019-2023 років знизилися майже в десять разів.

Таблиця 2.1

Основні показники результатів діяльності ТОВ «НВП Джерело», тис грн.

Показник	2019	2020	2021	2022	2023
Чистий дохід від реалізації продукції	188787	204189	171718	388247	472913
Собівартість реалізованої продукції	(109736)	(150917)	(132705)	(321546)	(314889)
Валовий прибуток	77942	55163	39933	67699	159045
Інші операційні доходи	35664	10991	16703	5484	3412
Адміністративні витрати	(8497)	(8686)	(7456)	(29659)	(29966)
Витрати на збут	(7608)	(7733)	(5452)	(3945)	(17689)
Інші операційні витрати	(78769)	(54229)	(42678)	(24135)	(2376)
Фінансовий результат від операційної діяльності:	18628	(5367)	941	15467	113574
Фінансові витрати	(7583)	(10938)	(64832)	(12543)	(17589)
Інші витрати	(521)	(469)	(3174)	(218)	(518)
Фінансовий результат до оподаткування	10732	(16024)	(7743)	2844	97468
Чистий прибуток	10834	(16024)	(7743)	2844	96397

Джерело: складено на основі звітності аналізованого підприємства

При цьому валовий прибуток за цей же період зріс практично вдвічі (з майже 77,9 млн грн в 2019 році до 159,1 млн грн в 2023 році. Отже, можемо констатувати: динаміка показників, які відображають надходження «НВП Джерело» від операційної та поза операційної діяльності є нестабільною.

Серед витрат підприємства найбільшу частку впродовж 2019-2023 років займала собівартість (зростання з 109,7 млн. грн. в 2019 році до 321,5 млн грн в 2022 році, а в 2023 році собівартість знизилась та становила біля 314,9 млн грн). Другу позицію у аспекті зростання займають адміністративні витрати, у складі яких - витрати на утримання управлінського персоналу, основних

засобів та необоротних активів (амортизація, ремонтні роботи, оплата комунальних послуг, юридичні та аудиторські послуги, транспортування, визначені податки та збори, тощо). За аналізований період відмічається їх значне зростання (зросли з 8,5 млн грн в 2019 р. до майже 30,0 млн грн в 2023 році). Розмір адміністративних витрат безпосередньо впливає на результати діяльності досліджуваного підприємства. Витрати на збут також зросли за аналізований період з 7,6 млн грн в 2019 році до 17,7 млн грн в 2023 році. Відповідно чистий прибуток «НВП Джерело» був в 2019 році – 10,8 млн грн, 2022 р. – 2,8 млн грн та 2023 р. – 96,4 млн грн. При цьому в 2020-2021 роках підприємство отримало збиток (відповідно в розмірі 16,02 млн грн. і 7,7 млн грн).

Крім того, аналіз абсолютних відхилень значень показників (табл. 2.2) і ілюструє існуючі тенденції динамічних змін, їх темпи та відповідні зрушення.

Таблиця 2.2

Абсолютне відхилення результатів діяльності «НВП Джерело», тис. грн.

Показник	Абсолютне відхилення				
	2019-2018	2020-2019	2021-2020	2022-2021	2023-2022
Чистий дохід від реалізації продукції	119987	17512	-33469	216509	84674
Собівартість реалізованої продукції	-60042	-40191	18228	-188731	6663
Валовий прибуток	-96018	-133091	-95090	-107623	-226736
Інші операційні доходи	12791	-25674	6511	-11217	-1878
Адміністративні витрати	-1976	-177	1210	-22084	-306
Витрати на збут	-2988	85	2281	1507	-13844
Інші операційні витрати	-30982	24540	11559	18557	21751
Фінансовий результат від операційної діяльності:					
Фінансові витрати	63	-3355	4434	-6041	-5060
Інші витрати	-64	48	-2695	2964	-290
Фінансовий результат до оподаткування	36366	-26732	8379	10451	95544
Чистий прибуток	36288	-26741	8389	10461	94523

Джерело: складено на основі форми № 2 аналізованого підприємства

Як свідчать дані табл. 2.2, найбільш значні коливання чистого доходу, які були несприятливими для ТОВ «НВП Джерело», відбулися в 2021 та 2020 роках, наслідком якого стало зниження річного прибутку на майже 33,5 млн. грн. Водночас, слід зазначити, що загальна тенденція по підприємству щодо кінцевого результату за рік – отримання чистого прибутку, є позитивною. Так, в 2019 році та 2021-2023 роках. відмічається зростання абсолютного відхилення показника, а в 2020 році відбулося зниження.

Динаміка відносних показники результатів діяльності підприємства (табл. 2.3) свідчить, що такий основний показник як чистий прибуток, з 2019 - 2021 роках знижувався і лише в 2023 році отримано позитивний результат.

Таблиця 2.3

Відносне відхилення результатів діяльності «НВП Джерело», %

Показник	Відносне відхилення				
	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022
Чистий дохід від реалізації продукції	17,6	0,99	-1,5	12,5	2,3
Собівартість реалізованої продукції	120,4	36,7	-12,3	143,3	-2,3
Валовий прибуток	331,8	-29,3	-28,7	69,7	134,0
Інші операційні доходи	56,8	-72,9	65,6	-68,7	-35,9
Адміністративні витрати	29,4	2,2	-13,8	285,7	1,1
Витрати на збут	62,1	-1,2	-29,6	-27,8	352,0
Інші операційні витрати	64,0	-32,3	-22,4	-44,6	-90,3
Фінансовий результат від операційної діяльності:	-204,2	-129,8	-118,6	1548,0	628,4
Фінансові витрати	-0,9	44,2	-40,7	93,2	40,5
Інші витрати	13,5	-8,8	567,6	-93,5	138,7
Фінансовий результат до оподаткування	-140,9	-248,9	-52,4	-138,2	3329,4
Чистий прибуток	-142,9	-248,4	-52,4	-137,2	3338,4

Джерело: розраховано на основі форми № 2 підприємства

При цьому в 2023 році намітилася тенденція до, хоч і незначного, але зниження собівартості реалізованої продукції, що є позитивним аспектом.

Для більш повного уявлення про фінансово-економічний розвиток досліджуваного підприємства впродовж 2019-2023 років доцільно більш детально розглянути структуру балансу та конкретні показники, які окреслюють ФСП.

2.2. Аналіз фінансової стійкості ТОВ «НВП Джерело»

Із переліку методів аналізу стійкості, які окреслені у першому розділі дослідження, використаємо метод коефіцієнтів. Перевагу цьому методу надаємо внаслідок наступних його особливостей (характеристик): можливість аналізувати достатню кількість показників, порівнюючи їх розрахункові значення з нормативними, що у підсумку дозволяє здійснити адекватний аналіз та відповідні висновки. У нашому випадку здійсимо розрахунок наступних показників (коефіцієнтів): коефіцієнтів автономії, залежності, фінансування, співвідношення необоротних і власних коштів, левериджу, маневреності власного капіталу, маневреності робочого капіталу та ряд інших. Для розрахунків використано дані із балансу досліджуваного підприємства та узагальнених в додатку Б формул для розрахунку. Результати розрахунків ФСП представлено в табл.2.4.

Показник автономії для підприємства визначає його здатність, приймаючи рішення, діяти незалежно, без зовнішнього впливу, управляти витратами та фінансувати свою діяльність без відносної залежності від позичкових коштів. Як видно із табл. 2.4, значення розрахованого коефіцієнта за аналізований період вище встановленого нормативу, водночас, вона є спадною. Так, якщо коефіцієнт автономії підприємства в 2019 році становив 73відсотка, то вже в 2023 році він знизився до 64відсотка (зниження на 9 відсоткових пункта). Зниження коефіцієнта автономії вказує на можливі витрати, пов'язані з отриманням позичкових коштів і при тривалому існуванні

такої ситуації є небажаним, що у підсумку значно погіршить фінансову стійкість та може призвести до банкрутства.

Таблиця 2.4

Показники ФСП ТОВ «НВП Джерело»

Коефіцієнти	2019	2020	2021	2022	2023	Норматив
автономії	0,7	0,8	0,7	0,6	0,7	>0,5
фінансової залежності	1,4	1,4	1,5	1,6	1,6	<=2
фінансування	0,4	0,4	0,5	0,6	0,6	<1 =0,4-0,6
співвідношення необоротних і власних коштів	0,5	0,6	0,6	0,7	0,6	>0,5 =0,5-0,8
фінансового левериджу	0,1	0,1	0,1	0,1	0,3	<0,1
маневреності власного капіталу	0,6	0,5	0,5	0,4	0,7	>0,5
забезпечення матеріальних запасів власними коштами	0,5	0,5	0,5	0,4	0,3	=0,6-0,8
маневреності робочого капіталу	0,7	0,8	0,9	1,6	1,1	>0,5

Джерело: розраховано на основі звітності підприємства (форми № 1 «Баланс»)

Коефіцієнт фінансової залежності підприємства (показує ступінь використання підприємством зовнішнього фінансування, зокрема позик та інших зобов'язань у порівнянні з власним капіталом) визначає ступінь фінансового ризику, пов'язаного з заборгованістю підприємства. Високий коефіцієнт демонструє активне використання позикових коштів для фінансування своєї діяльності. Це може бути обґрунтованою стратегією для збільшення виробництва або розширення бізнесу в післявоєнному відновленні, але водночас збільшує ризик заборгованості та витрат на обслуговування боргу і в умовах воєнного стану та пов'язаною з ним нестабільністю є доволі ризиковим. Низький коефіцієнт може вказувати на те, що підприємство доволі обережно та виважено в умовах нестабільності

використовує позичені кошти, в основному користуючись власним капіталом для фінансування, що може зменшити втрати в разі зростання зовнішніх загроз ФСП чи виникненні внутрішніх загроз. На досліджуваному підприємстві показник входить в граничний нормативний інтервал та становить 1,4 в 2019 та 2020 роках та 1,6 в 2023 році з 2020 року по 2022 рік відслідковується незначне підвищення показника, але в 2023 р. він знизився на 0,05 відсоткових пункти. Водночас, в цілому показник за період 2019-2023 років зріс майже на 0,2 відсоткових пункти.

Показник фінансування є фінансовим показником, який вказує частку фінансування компанії від власного капіталу і боргу. Високий коефіцієнт власного капіталу (або відповідно - низький коефіцієнт боргу до власного капіталу) свідчить про те, що підприємство більше покладається на фінансування за рахунок власних коштів, ніж боргових. Це вказує на менший фінансовий ризик і потенційно більшу фінансову стійкість. Наявність більшої частки власного капіталу означає, що підприємство має менше зобов'язань (боргів для погашення), що у періоди економічного спаду, нестабільності знижує ризик неплатежів. З іншого боку, низький коефіцієнт власного капіталу (чи високий коефіцієнт боргу до власного капіталу) свідчить, що підприємство значною мірою покладається на позикові кошти. Незважаючи на те, що борг може забезпечити леверидж і збільшити віддачу, високий рівень боргу може зробити підприємство більш вразливим до зовнішніх загроз.

Виходячи із даних табл.2.4, коефіцієнт фінансування на аналізованому підприємстві менше за 1, але в діапазоні 0,4- 0,6 знаходяться коефіцієнти фінансування за 4 роки – 2019, 2020, 2021 та 2023 роки, тобто всі, крім 2022 року. Слід зазначити, що оптимальний рівень цього коефіцієнта залежить від різних факторів, включаючи галузь, відношення підприємства до ризику та перспектив його зростання. Інвестори використовують ці показники, щоб оцінити стан фінансів підприємства, профіль ризику, що дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо інвестування.

Структуру фінансового капіталу та його здатність використовувати власні ресурси для фінансування довгострокових активів характеризує показник співвідношення необоротних і власних коштів. Зазначимо, що необоротні кошти - це активи, які призначені для тривалого використання (обладнання, будівлі, транспортні засоби тощо). Як відомо - власні кошти - це капітал, який належить власникам, включаючи акціонерний капітал та нерозподілені прибутки. Показник свідчить, наскільки підприємство залежить від власних ресурсів для фінансування роботи та інвестування в необоротні активи. Високе співвідношення свідчить про фінансову стійкість і здатність використовувати власні кошти для розвитку та можливого розширення виробництва. Низьке - навпаки, вказує на орієнтацію підприємства на зовнішні джерела. Аналіз показника допомагає зацікавленим сторонам оцінювати стійкість фінансів та ефективність управління ресурсами підприємства. На підприємстві показник в межах норми, в хоча і знаходиться на нижній межі граничного нормативного значення, особливо в 2019, 2020 та 2023 роках.

Коефіцієнт фінансового левериджу вказує на те, як зміна в заборгованості (фінансовому важелі) впливає на дохідність капіталу підприємства. Нормативне значення показника становить менше 0,1. Граничне значення розрахункового показника для аналізованого підприємства показує, що лише в 2020 та 2022 роках цей показник був в межах норми, в інші роки - перевищував її. Якщо у попередні роки перевищення було незначне, то в 2023 році воно склало трохи менше 30 відсотків від норми. Високий коефіцієнт левериджу (свідчить про велику залежність підприємства від фінансування зовнішнього та боргів) може збільшувати ризик, і водночас може призводити до збільшення прибутку в періоди зростання, але й збільшує ризик в періоди зниження [50]. Особливо це загострюється у випадку, якщо відсоткові ставки високі чи якщо підприємство має труднощі з поверненням основної суми боргу та виплатою відсотків.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу вказує на спроможність підприємства реалізовувати різні фінансові операції та реагувати на зміни в

умовах діяльності [50].. Цей показник визначає, наскільки еластичним є капітал (власний) та наскільки він рухливий для можливого фінансового маневру. Для підприємства розрахунковий показник в 2021-2022 роках був менше за його нормативне значення (має бути більше 0,5), водночас, в 2023 році ситуація виправилася, він набув значення 0,7. Високий коефіцієнт маневреності (для досліджуваного підприємства – в 2019 та 2023 роках) свідчить про те, що воно має достатньо вільного власного капіталу, який може бути використаний для інвестування в розвиток (у період поствоєнного відновлення), оновлення чи придбання обладнання, виплату засновникам тощо. Крім того, високий коефіцієнт може забезпечити більшу стійкість до змін в нестабільному середовищі, оскільки воно може ефективно використовувати свій капітал для адаптації до існуючих і нових загроз. І навпаки - низький коефіцієнт (для підприємства - в 2020 та 2022 роках) вказує на обмежену здатність використовувати власний капітал для фінансових операцій та реагування на зміни в умовах впливу зовнішніх та внутрішніх загроз. Тобто, в 2020 та 2022 роках підприємство мало високий рівень зовнішньої заборгованості, отже можна вважати, що неефективно використовувало власні ресурси для фінансових операцій.

Коефіцієнт забезпечення матеріальних запасів власними коштами вказує на здатність підприємства оплатити за рахунок власних фінансових ресурсів свої матеріальні запаси. Це один із показників ФСП та ефективності використання власних коштів та демонструє, чи може підприємство і наскільки оплатити свої матеріальні запаси без залучення зовнішнього фінансування. Чим вищий коефіцієнт тим підприємство має більше власних ресурсів для оплати запасів і може бути менш залежним від кредитування. Для підприємства дані цього показника знаходяться в межах від 0,5 (в 2020 році) до 0,3 (в 2023 році), причому з 2021 році відбувалося стабільне зниження, яке вже в 2023 році досягло свого мінімуму. Зменшення цього коефіцієнта свідчити про можливі проблеми в платоспроможності підприємства або неефективне використання власних коштів в процесі операційній діяльності.

Показник маневреності робочого капіталу вказує на здатність підприємства ефективно використовувати свій робочий капітал для виробничих потреб. Він свідчить, наскільки легко підприємство може адаптувати свою фінансову політику та використовувати робочий капітал для підтримки виробництва та розвитку [50]. За період дослідження діяльності підприємства, даний показник знаходився в межах норми. Причому впродовж 2019-2022 років він зростає. Зростання відбулося більш як вдвічі. Але в 2023 році відбулося зниження показника майже на 55 відсотків. Тобто підприємство ефективно використовує свій робочий капітал і може легко адаптувати свою діяльність до змінних умов і загроз зовнішнього середовища чи виробничого процесу.

Проведемо аналіз відхилення абсолютних та відносних значень показників з метою формулювання висновків щодо ФСП. Проведені розрахунки відобразимо в таблицях 2.5 та 2.6.

Таблиця 2.5

Абсолютні відхилення показників ФСП «НВП Джерело»

Коефіцієнти	Абсолютне відхилення				
	2019-2018	2020-2019	2021-2020	2022-2021	2023-2022
автономії	-0,04	0,01	-0,04	-0,07	0,03
фінансової залежності	0,06	0	0,12	0,15	-0,06
фінансування	0,04	0	0,12	0,15	-0,06
співвідношення необоротних і власних коштів	0,02	0,03	0,09	0,05	-0,1
фінансового левериджу	0,03	-0,04	0,04	-0,06	0,21
маневреності власного капіталу	-0,03	-0,07	-0,05	-0,11	0,31
забезпечення матеріальних запасів власними коштами	-0,05	0,02	-0,04	-0,07	-0,1
маневреності робочого капіталу	0,1	0,03	0,17	0,7	-0,55

Джерело: розраховано на основі звітності підприємства

Взагалі, розрахунки відхилень щодо функціонування підприємства дозволяють виявити різниці між фактичними та плановими показниками, що використовується як важливий інструмент для контролю за фінансовою діяльністю підприємства. Аналіз відхилень може надати керівництву підприємства оперативну інформацію для коригування поточних заходів чи навіть стратегії, вдосконалення планів, виявлення проблем та визначення областей для покращень. Розрахунки абсолютних та відносних відхилень є компонентом процесу управління фінансовим контролем на підприємстві.

Дані табл. 2.5 демонструють, що автономія коливалась: то знижувалась, то зростала. Взагалі період 2020-2022 років – нестабільний, адже майже кожен показник знижується. Більш стабільними були 2019 та 2023 роки по ряду показників. Зокрема таких: залежності; фінансування; співвідношення оборотних і власних коштів; фінансового левериджу та маневреності робочого капіталу. Зростання становило: 4; 4; 2; 1 та 1,2 відсотка відповідно.

Абсолютні відхилення показників підприємства допомагають, вказуючи на реальну різницю у величинах, виявити, наскільки підприємство відхиляється від своїх затверджених планів. Взагалі, на досліджуваному підприємстві впродовж 2020-2022 років найкраща ситуація по таким показникам: залежності; фінансування; співвідношення оборотних і власних коштів та маневреності власного капіталу. Зростання в 2023 році відбулося по показникам: автономії; фінансового левериджу та маневреності власного капіталу.

Аналіз відносних відхилень показників стійкості фінансів підприємства свідчить, що найбільші зміни відбулися з фінансовим левериджем. Це підтверджує, що високі показники за 2023 рік значно залежать від позикових коштів. Але позитивною є спроможність підприємства до здатності реагувати на зміни навколишнього середовища, його зростання в 2023 році порівняно з 2022 роком становить біля 83 відсотків.

Також в 2023 році на 4 відсотка зросла автономія підприємства. При цьому забезпечення матеріальних запасів власними коштами та маневреність

робочого капіталу в 2023 році порівняно з 2022 роком знизилась більш як на 25 та майже на 35 відсотків відповідно.

Таблиця 2.6

Відносні відхилення показників стійкості фінансів «НВП Джерело», %

Коефіцієнти	Відносне відхилення				
	2019- 2018	2020- 2019	2021- 2020	2022- 2021	2023- 2022
автономії	-3,9	1,4	-8,1	-10,3	4,9
фінансової залежності	3,0	0,0	8,8	10,1	-3,7
фінансування	12,5	0,0	33,3	31,3	-9,5
співвідношення необоротних і власних коштів	4,1	5,9	16,7	7,9	-14,7
фінансового левериджу	10,0	-36,4	57,1	-54,6	420,0
маневреності власного капіталу	-1,6	-11,7	-9,4	-22,9	83,8
забезпечення матеріальних запасів власними коштами	-12,5	4,1	-7,8	-17,0	-25,6
маневреності робочого капіталу	20,0	4,2	24,0	70,9	-34,6

Джерело: розраховано на основі форми № 1 «Баланс» підприємства

Аналіз відхилень відносних показників дозволяє оцінити, наскільки великою є відхід їх планових значень показників відносно факту, що допоможе отримати інформацію для наступного коригування, вдосконалення планів на підґрунті виявлення проблем та визначення предметних областей для покращень.

2.3. Зовнішні та внутрішні загрози порушення фінансової стійкості підприємства

При дослідженні фінансової діяльності підприємства та оцінці ФСП вкрай важливо мати чітке розуміння зовнішніх та внутрішніх загроз (негативних факторів), які перешкоджають її досягненню. Одним із ефективних способів проведення такого аналізу є вивчення активів і пасивів, представлених у балансі підприємства.

До активів підприємства відносяться всі матеріальних і нематеріальні ресурси, які належать або контролюються підприємством і можуть бути використані для генерації прибутку.

Активи є ключовим елементом в і фінансовому управлінні. Їх можна поділити на три основні категорії: 1) матеріальні активи – конкретні фізичні об'єкти, такі як будівлі, машини, обладнання, транспортні засоби, земельні ділянки та інші речові цінності; 2) нематеріальні активи – активи, які не мають фізичної форми, але можуть мати значущий економічний вплив. Сюди входять такі елементи, як патенти, ліцензії, товарні знаки, авторські права, інтелектуальна власність тощо; 3) фінансові активи - фінансові інструменти, такі як грошові кошти на банківських рахунках, кредити та інші інвестиції.

Управління активами підприємства важливо для забезпечення його стійкості, рентабельності та конкурентоспроможності. Звіти підприємства, зокрема баланс, надають інформацію про його активи та їхню структуру. Використаємо інформацію підприємства за 2019-2023 роки по активах підприємства та розрахунком часток цих статей відносно загальної вартості активів. Враховуючи особливості галузі, в якій працює підприємство, доцільно спостерігати переважання оборотних активів над необоротними.

Баланс підприємства відображає стан фінансів підприємства в певний момент часу. Він представляє собою звіт, що показує активи підприємства (всі його володіння та ресурси), обов'язки (заборгованості та зобов'язання перед

кредиторами), і власний капітал (залишок між активами і обов'язками, що належить власникам). Основний принцип балансу – сума активів повинна дорівнювати сумі обов'язків та капіталу власного. Баланс дозволяє аналізувати стан фінансів підприємства, здатність зобов'язання виконувати та визначати загальний ризику рівень. Баланс розглядається разом із звітом про прибуток і винагороду для отримання повного фінансового стану підприємства та ФСП.

Питома вага оборотних активів займає більшу частку в активах підприємства та коливається, за аналізований період, в межах 57 % (в 2021 р.) до 63% (в 2023 р.). Частка ж необоротних активів знаходиться в межах 37% (в 2023 р.) до 43% (в 2021 р.). Враховуючи, що оборотні активи підприємства перевищують активи необоротні, це може вказувати на те, що підприємство активно використовує свої ресурси для здійснення основної діяльності. Така обставина може бути характерною для підприємств, що мають інтенсивний оборот активів, наприклад, у сфері послуг. У цьому контексті оборотні активи включають товари, рахунки, готівку та інші ресурси, які швидко перетворюються в гроші або використовуються в операційній діяльності. Збільшення активів оборотних може свідчити про активний рух обігу підприємства і підвищення його операційної активності. Проте важливо також звертати увагу на ефективність управління активами і забезпечення їхньої оптимальності. Збільшення активів оборотних без відповідного підвищення обсягу продажів чи прибутку може вказувати на можливі проблеми з керуванням оборотними коштами.

Вивчимо зміну вартості основних засобів і ступінь їхнього зносу (табл. 2.7). Коефіцієнт придатності вказує на те, наскільки ефективно підприємство може використовувати свої ОЗ в процесі роботи. Цей показник вимірює готовність обладнання та активів до використання в порівнянні з загальним часом, коли вони могли б бути фактично використані. Значення коефіцієнту придатності є 100% означає, що ОЗ використовуються на повну потужність, і вони доступні для роботи протягом всього часу, коли це можливо. Але в нашому випадку, ми бачимо що показник менше 100%. За аналізований період

він становив від 79 відсотків в 2019 році до 71 відсотка в 2023 р. Причому починаючи з 2019 року показник плавно знижується та зниження в 2023 році порівняно з 2019 роком становило 8 відсотків.

Таблиця 2.7

Показники вартості основних засобів (ОЗ) «НВП Джерело»

Показник	2019	2020	2021	2022	2023
первісна вартість	193,8	222,7	255,2	276,2	320,8
залишкова вартість	153,9	172,4	192,6	200,7	228,2
знос	39,9	50,3	62,7	75,5	92,5
чистий дохід від реалізації продукції	187,8	205,2	171,7	388,2	472,9
коефіцієнт придатності ОЗ	0,8	0,8	0,8	0,7	0,7
коефіцієнт зносу ОЗ	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3
фондовіддача ОЗ	0,9	0,9	0,7	1,4	1,5
фондомісткість	1,0	1,1	1,5	0,7	0,7

Джерело: розраховано на звітності підприємства

Зниження коефіцієнта ОЗ демонструє про перерви в роботі обладнання, технічні неполадки, перерви на переналагодження чи інші фактори, які обмежують ефективність використання ОЗ, що принципі притаманне для переробної галузі.

Коефіцієнт зносу ОЗ вказує на те, який фрагмент вартості активів вже був амортизований, Цей показник важливий для фінансового аналізу, оскільки він дозволяє визначити, наскільки основні засоби зношені. Коефіцієнт зносу на Товаристві плавно збільшується з 21% в 2019 р. до 29% в 2023 р. Збільшення коефіцієнта зносу вказує на те, що засоби основні старіють і втрачають свою вартість, що може вплинути на потребу в оновленні або модернізації. Аналіз вартості ОЗ свідчить, що вони також зростають: з 193,82 млн грн в 2019 році до 320,75 млн. грн в 2023 році, тобто підприємство оновлює ОЗ.

Фондовіддача ОЗ вказує на те, наскільки ефективно підприємство використовує свої ОЗ для генерації прибутку. Цей показник виражає кількість прибутку на одиницю вартості ОЗ підприємства. Тобто, на 1 грн. вартості ОЗ

підприємство витратило впродовж 2019-2023 років 97 коп., 92 коп., 70 коп., 1 грн. 40 коп., 1 грн. 50 коп. відповідно по роках. Високий рівень фондовіддачі (в 2022-2023 роках) свідчить про продуктивне використання активів для забезпечення прибутку, тоді як низький рівень (2019-2021 роках) вказує на можливість оптимізації використання ОЗ або інших аспектів управління підприємством.

Ефективність застосування ОЗ визначається показником, який є оберненим до розглянутого раніше - фондомісткість. Він показує, скільки вартості ОЗ припадає на кожен гривню виробленої продукції. Як свідчать дані, на 1 грн виробленої продукції припадає ОЗ на суму: 1,00 грн. в 2019 році, 1,10 грн. в 2020 році, 1,5 грн. в 2021 році, 0,70 грн. в 2022 році та 0,70 грн. в 2023 році.

В оборотних активах найбільшу питому вагу займають запаси. Запаси виконують визначну роль у виробництві і можуть впливати на різні аспекти його функціонування. Запаси дозволяють підприємствам уникати перерв у виробництві, що може виникнути через різні причини, такі як затримки в постачанні матеріалів чи проблеми з обладнанням. Маючи достатні запаси, підприємство може продовжувати виробництво навіть при тимчасових труднощах. Підприємства можуть здійснювати покупки за оптовими цінами або в періоди знижок, а потім використовувати запаси, щоб компенсувати затримки або непередбачувані коливання в цінах і також вони дозволяють підприємствам більш гнучко реагувати на зовнішні загрози.

На підприємстві питома вага запасів в загальному підсумку починаючи з 2019 року по 2020 рік знижувалась. Але вже з 2021 року почала плавно підвищуватись та вже в 2023 році збільшилась до 45 відсотків, тобто в порівнянні з 2019 роком збільшилась більш як на 13 відсотків. В структурі запасів найбільшу частку займають виробничі запаси та готова продукція. Але якщо в 2023 році виробничі запаси збільшились, то частка готової продукції починаючи з 2021 року знижувалась і вже в 2023 році була на рівні 2019 року. Вважаємо, що важливо забезпечити оптимальний рівень запасів, оскільки

надмірні або недостатні запаси мають негативний вплив на фінансові показники та відповідно ефективність рівня виробництва підприємства.

Використаємо інформацію по підприємству за 2019-2023 роки з використанням окремих статей по пасивах підприємства та розрахунком частки цих статей відносно загальної вартості пасивів. Отже, до пасивів відносяться: капітал власний, зобов'язання довгострокові і забезпечення, зобов'язання поточні. Пасиви балансу представляють суму грошових зобов'язань та капіталу власного, які підприємство відшкодувати повинно або виплатити в майбутньому. Взагалі, ситуація на підприємстві досить позитивна: за аналізований період розмір власного капіталу зростає, незначні поточні зобов'язання. Єдине що в 2023 році збільшився розмір довгострокового кредиту, що в подальшому може вплинути на фінанси підприємства. Отже, пасиви балансу підприємства відображають зобов'язання підприємства перед зацікавленими сторонами та є однією з головних складових балансу, що демонструє стан фінансів підприємства на певний момент часу.

У сучасних умовах розвитку ринкового середовища ФСП набуває все більш важливого значення. Позитивні значення динаміки показників ФСП є підґрунтям для нормального функціонування підприємств і поступового зростання їх потенціалу.

Різні фактори, такі як стан фінансів, ліквідність, кредитний рейтинг, ринкова конкуренція та інші, можуть впливати на ймовірність порушення ФСП та навіть призвести до критичного стану – підвищення ймовірності банкрутства підприємства. Фактично такий стан фінансів підприємств свідчить про значні порушення ФСП, яке не зможе виконати свої фінансові зобов'язання, виплатити значні борги і змушене звертатися до суду для захисту від кредиторів.

Оцінка ймовірності настання банкрутства зазвичай використовується в фінансовому аналізі для оцінки ризиків інвестування, прийняття інвестиційних проєктів чи надання кредиту.

На практиці використовуються різні моделі та методи для розрахунку та сигналізації про ймовірності виникнення такого негативного явища, як банкрутство. Метою їх розроблення та використання є покращення прийняття рішень в сфері фінансів [36; 47; 49].

Ймовірність банкрутства можна визначити за різними моделями: як зарубіжних дослідників - Альтмана, Таффлера-Тішоу, Ліса, Спрінгейта та ін, так і вітчизняних науковців – професора О.Терещенка та професора А.Матвійчука [27].

Але, нажаль, не всі моделі адаптовані під реалії український підприємств. Так, аналіз показників ФСП показав невизначеність (одні показники демонструють, що проблеми підприємства мінімальні, інші – що проблеми є, отже і їх потрібно вирішувати). Тому проведемо дослідження за окремими з вище перелічених моделей, які найбільш адаптовані під реалії українських підприємств, щоб визначити наскільки катастрофічна чи нормальна ситуація з фінансами досліджуваного підприємства.

Модель Терещенка розраховується за формулою (2.1):

$$Z = 1,5X_1 + 0,08X_2 + 103X_3 + 5X_4 + 0,3X_5 + 0,1X_6 \quad (2.1)$$

$$\text{де } X_1 = \frac{\Phi.\text{№}2p.2000}{\Phi.\text{№}1p.1695}$$

$$X_4 = \frac{\Phi.\text{№}2p.2350(2355)}{\Phi.\text{№}2p.2000}$$

$$X_2 = \frac{\Phi.\text{№}1p.1900}{\Phi.\text{№}1p.1695}$$

$$X_5 = \frac{\Phi.\text{№}1p.1100}{\Phi.\text{№}2p.2000}$$

$$X_3 = \frac{\Phi.\text{№}2p.2350(2355)}{\Phi.\text{№}1p.1900}$$

$$X_6 = \frac{\Phi.\text{№}2p.2000}{\Phi.\text{№}1p.1900}$$

Ймовірність банкрутства за моделлю Терещенка при значенні Z:

$0 < Z < 1$ – існує загроза;

$1 < Z < 2$ – стійкість фінансів порушена;

$Z > 2$ – банкрутство не загрожує.

Розрахунок показників X_1 ; X_2 ; X_3 ; X_4 ; X_5 та X_6 для моделі Терещенка знесемо в таблицю 2.8.

Таблиця 2.8

Розрахунок показників X_1 ; X_2 ; X_3 ; X_4 ; X_5 та X_6 для моделі Терещенка

Показник	2019	2020	2021	2022	2023
X_1	4,6	3,4	2,8	2,01	3,6
X_2	5,5	4,7	4,1	2,7	5,0
X_3	0,04	0,08	0,02	0,01	0,2
X_4	0,05	0,1	0,03	0,01	0,2
X_5	0,4	0,4	0,5	0,5	0,6
X_6	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7

Джерело: розраховано на основі форми № 1 «Баланс»; № 2 «Звіт про фінансові результати» підприємства

$$Z_{2019} = 1,5 \times 4,6 + 0,08 \times 5,5 + 103 \times 0,04 + 5 \times 0,05 + 0,3 \times 0,4 + 0,1 \times 0,8 = 8,36$$

$$Z_{2020} = 1,5 \times 3,4 + 0,08 \times 4,70 + 103 \times 0,08 + 5 \times 0,1 + 0,12 \times 0,4 + 0,1 \times 0,8 = 7,15$$

$$Z_{2021} = 1,5 \times 2,8 + 0,08 \times 4,1 + 103 \times 0,02 + 5 \times 0,03 + 0,3 \times 0,5 + 0,1 \times 0,7 = 5,13$$

$$Z_{2022} = 1,5 \times 2,01 + 0,08 \times 2,7 + 103 \times 0,01 + 5 \times 0,01 + 0,3 \times 0,5 + 0,1 \times 0,7 = 3,56$$

$$Z_{2023} = 1,5 \times 3,6 + 0,08 \times 5,0 + 103 \times 0,2 + 5 \times 0,2 + 0,3 \times 0,6 + 0,1 \times 0,7 = 8,49$$

Як бачимо значення показника Z за аналізований період з 2019 р. по 2023 роки більше 2. Але, якщо з 2019 по 2022 рік показник знижувався з 8,36 до 3,56, то вже в 2023 році він зріс і навіть перевищив показник 2019 року.

Наступну модель, яку ми розглянемо – це модель Спрінгейта, яка являється модифікацією моделі Альтмана, що розраховується а за формулою (2.2):

$$Z = 1,03 X_1 + 3,07 X_2 + 0,66 X_3 + 0,4 X_4 \quad (2.2)$$

$$\text{де } X_1 = \frac{\Phi.\text{№}1 p.1495 + \Phi.\text{№}1 p.1595 - \Phi.\text{№}1 p.1095}{\Phi.\text{№}1 p.1300}$$

$$X_2 = \frac{\Phi.\text{№}2 p.2290}{\Phi.\text{№}1 p.1300} \quad X_3 = \frac{\Phi.\text{№}2 p.2090}{\Phi.\text{№}1 p.1695}$$

$$X_4 = \frac{\Phi.\text{№}2 p.2050}{\Phi.\text{№}1 p.1300}$$

Ймовірність банкрутства за моделлю Спрінгейта при значенні Z:

$Z < 0$ – напів банкрут;

$0 < Z < 1$ – можливе банкрутство; рекомендовані дії – санація;

$1 < Z < 2$ – стійкість фінансів порушено, рекомендовані дії – антикризове управління;

$Z > 2$ – фінанси стійкі, ризик банкрутства відсутній.

Розрахунок показників X_1 ; X_2 ; X_3 ; X_4 для моделі Спрінгейта знесемо в таблицю 2.9.

Таблиця 2.9

Розрахунок показників X_1 ; X_2 ; X_3 ; X_4 для моделі Спрінгейта

Показник	2019	2020	2021	2022	2023
X_1	0,45	0,43	0,38	0,34	0,23
X_2	0,25	0,04	0,08	0,00	0,02
X_3	0,67	1,46	0,79	0,22	0,36
X_4	-0,72	-0,59	-0,57	-0,64	-0,61

Джерело: розраховано на звітності підприємства

$$Z_{2019} = 1,03 \times 0,45 + 3,07 \times 0,25 + 0,66 \times 0,67 + 0,4 * (-0,72) = 1,33$$

$$Z_{2020} = 1,03 \times 0,43 + 3,07 \times 0,04 + 0,66 \times 1,46 + 0,4 * (-0,59) = 0,95$$

$$Z_{2021} = 1,03 \times 0,38 + 3,07 \times 0,08 + 0,66 \times 0,79 + 0,4 * (-0,57) = 0,22$$

$$Z_{2022} = 1,03 \times 0,34 + 3,07 \times 0,00 + 0,66 \times 0,22 + 0,4 * (-0,64) = 0,24$$

$$Z_{2023} = 1,03 \times 0,23 + 3,07 \times 0,02 + 0,66 \times 0,36 + 0,4 * (-0,61) = 1,50$$

Як бачимо значення показника Z за аналізований період лише в 2019 та 2023 роках більше 1. Це означає, що стійкість фінансів порушена і керівництву підприємством потрібно терміново застосувати заходи із антикризового управління для стабілізації ситуації. Підприємство знехтувало превентивними заходами, а перші попередження вже були з 2020 по 2022 роки, в яких значення показника Z було більше 0 але менше одиниці і підприємству загрожувало банкрутство.

Також використаємо модель Бівера, і так як він здійснював прогнозування банкрутства завдяки 30 показникам, ми розглянемо лише один, який вважаємо один із самих ефективних - коефіцієнт Бівера, який розраховується по формулі (2.3):

$$Z = \frac{\Phi.\text{№}2\text{ р.}2350(\Phi.\text{№}2\text{ р.}2355) + \Phi 2.\text{р.}2515}{\Phi.1\text{№}р.1595 + \Phi.\text{№}1\text{ р.}1695} \quad (2.3)$$

Розрахунок коефіцієнта Бівера знесемо в таблицю 2.10.

Таблиця 2.10

Розрахунок коефіцієнта Бівера

Стаття балансу	2019	2020	2021	2022	2023
Ф.№2 р. 2350	21553	40888	-	2835	97378
Ф.№2 р. 2355	-	-	(12976)	-	-
Ф.№2 р. 2515	7924	10642	12677	14488	17035
Ф.№1 р. 1595	37282	24909	36932	14824	109457
Ф.№1 р. 1695	80737	101617	118363	191930	132960

Джерело: складено на основі звітності підприємства (форми № 1«Баланс»; № 2 «Звіт про фінансові результати»)

$$Z_{2019} = \frac{21553 + 7924}{37282 + 80737} = 0,26$$

$$Z_{2020} = \frac{40888 + 10642}{24909 + 101617} = 0,40$$

$$Z_{2021} = \frac{-12976 + 12677}{36932 + 118363} = -0,018$$

$$Z_{2022} = \frac{2835 + 14488}{14824 + 191930} = 0,09$$

$$Z_{2023} = \frac{97378 + 17035}{109457 + 132960} = 0,5$$

Ймовірність банкрутства за моделлю Бівера при значенні Z:

0,4 – 0,45 – добрий стан

0,2 – за 5-6 р. до банкрутства

0,15 – за 1 р. до банкрутства

Як бачимо, значення показника Z за аналізований період лише в 2020 р. та 2023 роках більше знаходиться в межах 0,4-0,45 та свідчить про добрий стан фінансів в цих роках. А от дані 2021 та 2022 років. коли значення показника Z було навіть від'ємним, підприємству залишався рік до банкрутства. Але ми бачимо, що керівництво застосувало міри та виправило ситуацію, наслідки якої ми вже спостерігаємо в 2023 році.

Отже, розглянувши ризики настання ймовірного банкрутства за допомогою моделей Терещенка, Спрінгейта та Бівера досліджуваного підприємства, ми можемо констатувати, що хоча у підприємства і виникали труднощі, які могли призвести до банкрутства, але керівництво, застосувавши антикризові методи змогло виправити ситуацію. Водночас, на наш погляд, керівництву підприємства важливо впровадити превентивні заходи щодо підвищення його фінансової стійкості в умовах підвищеного рівня зовнішніх загроз та налагодження підходів ризик-менеджменту до усунення внутрішніх.

Управління фінансовою стійкістю є одним із основних елементів фінансового менеджменту на підприємстві, необхідною передумовою стабільного розвитку підприємства. В процесі управління фінансовою

стійкістю підприємства виникає потреба у виявленні загроз (факторів), що на неї впливають є важливим завданням при управлінні стійкістю підприємств.

У контексті забезпечення НЕБ важливо ідентифікувати загрози як негативні фактори, що впливають на фінансову діяльність підприємств (далі - ФДП), їх фінансову стійкість.

Таким чином, важливим є підхід, орієнтований на ризик, що сприяє стійкості фінансовій шляхом активного керівництва невизначеністю, оптимізації розподілу ресурсів і узгодження стратегічних вирішень з урахуванням ризиків. Це покращує здатність підприємства орієнтуватися в викликах і використовувати можливості в бізнес-середовищі, що швидко змінюється.

В умовах війни виникає низка негативних факторів, посилення/поглиблення/розповсюдження яких становить загрозу стійкості фінансів вітчизняних підприємств.

Оцінка стану фінансів досліджуваного підприємства демонструє наявність як внутрішніх, так і зовнішніх загроз його стабільному функціонуванню.

Узагальнюючи розглянуті фактори, виокремимо, на наш погляд, найбільш вагомі для аналізованого підприємства в умовах війни:

- зниження платоспроможного попиту на продукцію підприємства,
- проблеми з погіршення логістичних зв'язків,
- додаткові витрати на забезпечення енергонезалежності,
- нестача кадрів,
- мобілізаційні ризики,
- втрачені/знищені/зруйновані активи.

Окреслені фактори при настанні несприятливих для підприємства часів можуть суттєво впливати на його прибутковість, фінансову стійкість і відповідно – загалом на безпеку країни.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПОМ'ЯКШЕННЯ ЗОВНІШНІХ І ВНУТРІШНІХ ЗАГРОЗ ФІНАНСОВІЙ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

3.1. Напрями зниження дестабілізації фінансової стійкості підприємства у результаті впливу зовнішніх і внутрішніх загроз

Рівень ФБП залежить від здатності керівництва уникати тих загроз, яких можливо уникнути чи нейтралізувати, а також у найкоротші терміни ліквідувати наслідки їх впливу (негативних факторів). Для зниження ймовірності порушення ФСП у результаті впливу зовнішніх і внутрішніх загроз застосуємо метод моделювання такої оцінки, який дозволить як проаналізувати для аналізу, прогнозування стану так і спрогнозувати стан фінансів. За допомогою моделювання можливо визначити ступінь стійкості фінансової позиції підприємства в умовах динамізму ендогенних і екзогенних викликів/загроз.

Моделювання оцінки ФСП потребує застосування значень системи фінансових показників і методів для аналізу стану фінансів підприємства, що дозволяє встановити здатність підприємства витримати/подолати фінансово-економічні складнощі та зберегти власну стійкість.

Зазвичай до основних етапів моделювання оцінки ФСП включають таку послідовність:

- розрахунок показників, які необхідно враховувати при оцінці стійкості фінансів;
- збір та обробка потрібної інформації (фінансової звітності, бюджетів тощо);
- складання алгоритмів і математичних моделей (вони власне і дозволяють на основі попереднього етапу аналізувати та прогнозувати стан фінансів);
- розробка сценаріїв/прогнозів стійкості фінансів;

- перевірка адекватності моделі та її коригування при виявленні можливих неточностей як результату аналізу;
- використання моделей для прогнозування - прогнозованих (майбутніх) результатів фінансової діяльності, розробка відповідних, адекватних рішень/заходів щодо реалізації відповідної фінансової стратегії.

Таким чином, моделювання оцінки ФСП є важливим у системі інструментарію підтримки управлінських рішень та забезпечення стійкості фінансів підприємств в умовах дії екзогенних і ендогенних загроз – негативних факторів впливу.

Для визначення міцності зв'язку стійкості фінансів із загрозами - факторами (чинниками), які на неї впливають, доцільно застосовувати метод кореляційно-регресійний аналіз, що дозволить виявити математичну залежність між досліджуваними загрозами ФСП.

Для реалізації окресленого методу необхідним є створення та дослідження економіко-математичної моделі, що має вигляд рівняння регресії. Це рівняння відбиває зв'язок між змінною (яку спостерігаємо) та певним набором факторів, забезпечуючи оцінку міцності зв'язку. Цей аналіз дозволяє встановити за допомогою коефіцієнтів кореляції порівняльну оцінку щільності/міцності взаємозв'язку, який має певний числовий вираз. Зокрема, таким чином сам процес побудови моделі з використанням в кореляційно-регресійного аналізі дозволяє оцінити її параметри (економетричної моделі).

Оцінювання наявності мультиколінеарності відбувається за допомогою використання коефіцієнтів кореляції, для чого сформуємо таблицю цих коефіцієнтів, тобто кореляційну матрицю (табл. 3.1). Попарні коефіцієнти кореляції (r) для кожної пари факторів розраховуємо з використанням функції CORREL.

Позначення в кореляційній матриці такі:

Y - чистий прибуток, млн. грн.;

X_1 – коефіцієнт фінансування;

X_2 – коефіцієнт левериджу;

X_3 – коефіцієнт автономії;

X_4 – співвідношення необоротні/власні кошти.

Таблиця 3.1

Кореляційна матриця

Показники	Y	X1	X2	X3	X4
Y	1	0,4062	0,9006	-0,4249	-0,0808
X1	0,4059	1	0,2315	-0,9968	0,8467
X2	0,9006	0,2413	1	-0,2267	-0,2139
X3	-0,4248	-0,9977	-0,2278	1	-0,8406
X4	-0,0807	0,8477	-0,2129	-0,8408	1

Джерело: побудовано на основі додатків Д та Е; табл. 2.1 та 2.4

Як видно із даних табл.3.1, дані кореляційної матриці показують найбільш щільно - сильний зв'язок між чистим прибутком підприємства і коефіцієнтом левериджу (0,9006), так і співвідношення необоротних і власних коштів (0,8477). Інші коефіцієнти не мають значний вплив на чистий прибуток. Отже, важливо в подальшому провести більш поглиблений аналіз, щоб дослідити їх вплив на чистий прибуток.

Парна лінійна регресія дослідження зв'язку між чистим прибутком (Y) і коефіцієнтом левериджу (X_2) та визначення параметрів а і b у цій парній регресії здійснюється за формулами (3.1; 3.2):

$$a = \left(n \times \sum_{i=1}^n x_i \times y_i - \sum_{i=1}^n x_i \times \sum_{i=1}^n y_i \right) / \left(n \times \sum_{i=1}^n x_i^2 - \left(\sum_{i=1}^n x_i \right)^2 \right) \quad (3.1)$$

$$b = y - a \times x \quad (3.2)$$

Аналіз здійснюємо із використанням програмне забезпечення Ехсел. Для розрахунку використовуємо формули (3.3;3.4):

$$S = \sqrt{\frac{\sum (y_i - y_n)^2}{n - m - 1}} \quad (3.3)$$

$$\Delta y_i = t_{a,k} \times S / \sqrt{n} \times \sqrt{1 + (x_i - \bar{x})^2 / D[X]} \quad i = \overline{1;5} \quad (3.4)$$

Оцінка придатності економетричної моделі здійснюємо з використанням F-критерію Фішера (3.5):

$$F = \frac{R^2}{1 - R^2} \times \frac{n - m - 1}{m} \quad (3.5)$$

Враховуючи табличне значення F-критерію 10,1.

Отримані результати відображаємо в таблицях 3.2 та 3.3.

Таблиця 3.2

Лінійна регресія $Y = a \times X + b$ співвідношення чистого прибутку підприємства та коефіцієнту левериджу

період	X2, коефіцієнт левериджу	Y, чистий прибуток, млн. грн	x-xsr	y-ysr	(x-xsr)(y-ysr)	(x-xsr)^2
2019	0,12	36,38	-0,010	11,78	-0,117	0,000
2020	0,08	-26,74	-0,050	-51,35	2,566	0,003
2021	0,10	8,39	-0,010	-16,23	0,163	0,000
2022	0,04	10,47	-0,070	-14,14	0,991	0,005
2023	0,23	94,54	0,140	69,94	9,791	0,020
Сума:	0,67	123,03			13,392	0,027
Середнє:	0,12	24,61				
Прогноз:	0,30	112,01				
				Ккор=	0,90	
	n=	5		R=	0,90	
	m=	1		R^2=	0,81	

період	$(y-yr)^2$	Yr	y-yr	$(y-yr)^2$	dy	Ymin	Ymax
2019	138,55	19,68	16,694	278,701	34,317	-14,634	54
2020	2636,17	-0,013	-26,724	714,176	61,463	-61,476	61,451
2021	263,33	19,673	-11,303	127,750	66,826	-47,143	86,509
2022	199,93	-9,871	20,328	413,217	34,317	-44,178	24,457
2023	4891,52	93,543	1,005	1,008	34,322	59,2198	127,862
Сума:	8129,46	123,032		1534,851			
Середнє:							
Прогноз:	0,3	112,005			34,323	77,683	146,329
	F=	20,887	Fтаб=	10,1			
	S=	27,70248	t=	2,78			

Таблиця 3.3

Оцінка параметрів моделі

$x*y$	x^2
4,000	0,013
-1,773	0,006
0,823	0,010
0,624	0,002
24,583	0,067
28,256	0,098
a=	491,4
b=	-34,5

Отже, на рівні 95 відсотків (при $F_{роз.} > F_{таб.}$) ми можемо бути впевнені, що економетрична модель $Y=491,4X - 34,5$ адекватна, тобто вона придатна, тобто на основі цієї моделі можливе проведення економічного аналізу. Для значення левериджу на рівні 0,3, середнє значення чистого прибутку прогнозується на рівні 112,01 з достовірністю 95 відсотків та очікується в діапазоні від 77,7 до 146,3. Зміна коефіцієнта левериджу на одну одиницю призведе до відповідної зміни чистого прибутку – його зростання (рис. 3.1).

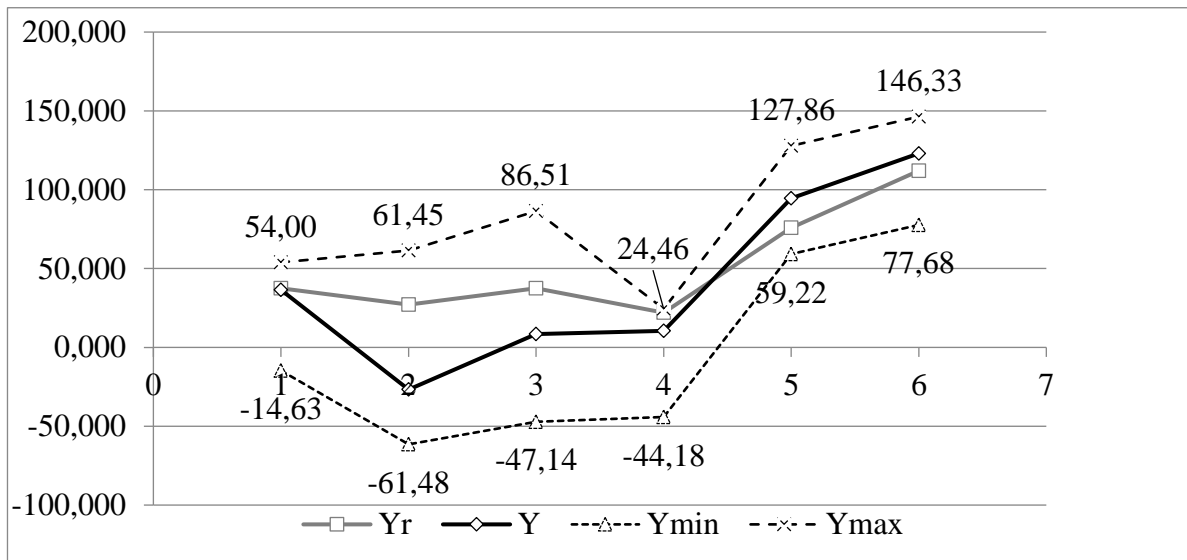

Рис. 3.1. Прогноз значень чистого прибутку підприємства при зміні левериджу

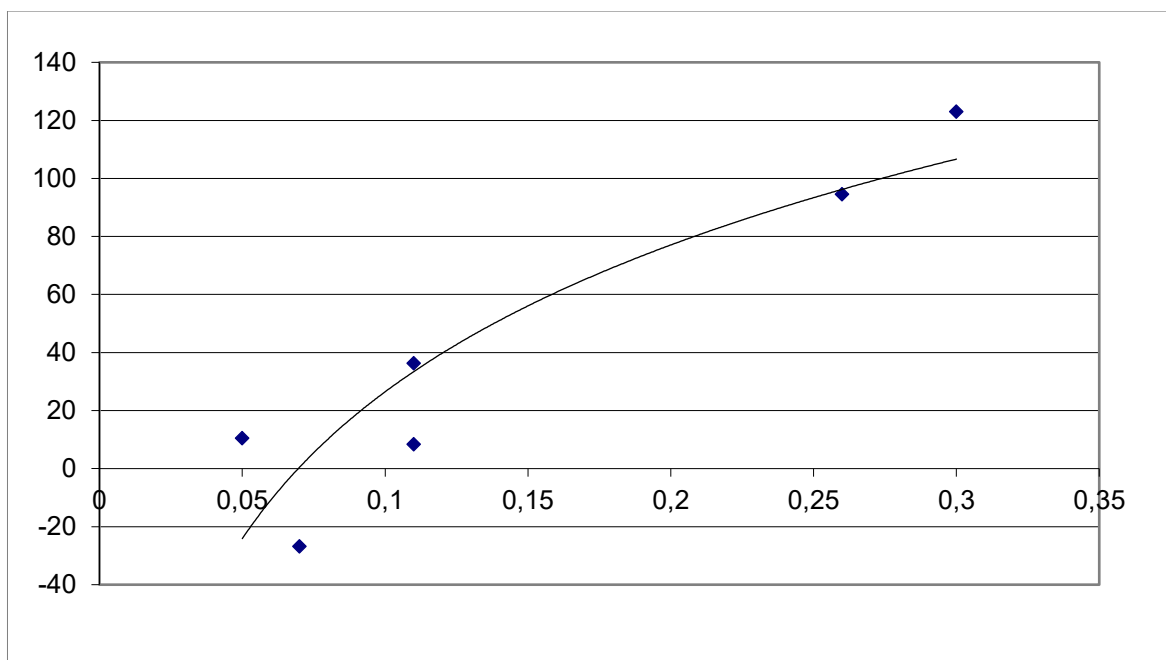

Рис. 3.2. Коефіцієнт еластичності впливу левериджу на чистий прибуток

Для прогнозного значення середнє значення коефіцієнта еластичності дорівнює 1,3. Це означає, що при зміні левериджу на 1 відсоток, чистий прибуток зміниться на 1,3 відсотка. Значення коефіцієнта еластичності під час зростання левериджу від 0,1 до 0,3 зростає від 0,33 до 1,2. Коефіцієнт кореляції $K_{кор}=0,99$, що говорить про тісний зв'язок левериджу і чистого прибутку.

Потребує розгляду і обговорення парна лінійна регресія, яка досліджує зв'язок між чистим прибутком (Y) і співвідношенням «необоротні кошти/власні кошти» (X₄). Розрахунок регресії будемо здійснювати за формулами (3.1 - 3.5).

Отримані результати відобразимо в таблицях 3.4 та 3.5.

Таблиця 3.4

Лінійна регресія $Y = a \times X + b$ чистого прибутку підприємства та співвідношення «необоротні кошти/власні кошти»

період	X ₄ , співвідношен ня необоротних і власних коштів	Y, чистий прибуток, млн. грн	x-xsr	y-ysr	(x-xsr)(y-ysr)	(x-xsr) ²
2019	0,52	36,388	-0,081	11,769	-0,917	0,008
2020	0,53	-26,746	-0,051	-51,339	2,465	0,004
2021	0,64	8,370	0,043	-16,232	-0,679	0,002
2022	0,67	10,459	0,093	-14,144	-1,353	0,006
2023	0,58	94,554	-0,009	69,928	-0,559	0,000
Сума:	2,93	123,037			-0,996	0,018
Середнє:	0,598	24,615				
Прогноз:	0,87	178,587				
				K _{кор} =	-0,00674	
	n=	5		R=	0,732162	
	m=	1		R ² =	0,007	

період	(y-ysr) ²	Yr	y-yr	(y-yr) ²	dy	Ymin	Ymax
2019	138,55	28,763	7,617	57,970	78,721	-49,957	107,484
2020	2636,16	27,164	-53,903	2905,381	100,753	-74,588	127,917
2021	263,303	22,368	-13,989	194,677	182,269	-159,901	204,637
2022	199,928	19,704	-9,238	85,321	78,741	-59,036	98,444
2023	4891,521	25,033	69,521	4833,066	78,735	-53,702	103,768
Сума:	8129,459	123,03		8077,409			
Середнє:		24,607					
Прогноз:		178,6			78,74	44,3	201,8
	F=	34,67	F _{таб} =	10,1			
	S=	63,55	t=	2,78			

Таблиця 3.5

Оцінка параметрів моделі

$x*y$	x^2
18,553	0,261
-14,439	0,293
5,278	0,398
7,117	0,461
54,838	0,335
71,349	1,747
a=	-52,3
b=	56,9

Таким чином, можна бути впевненими на рівні 95відсотків (при $F_{роз.} > F_{таб.}$), що економетрична модель $Y = -52,3X + 56,9$ адекватна і це дозволяє проводити на її основі аналіз. Для співвідношення необоротних і власних коштів на рівні 0,86, прогнозоване середнє значення чистого прибутку знаходиться на рівні 178,6 з достовірністю 95відсотків та очікується в діапазоні від 44,3 до 201,8. Зміна співвідношення необоротних і власних коштів на одну одиницю призведе до відповідної зміни чистого прибутку на 53,3 одиниці (рис. 3.3).

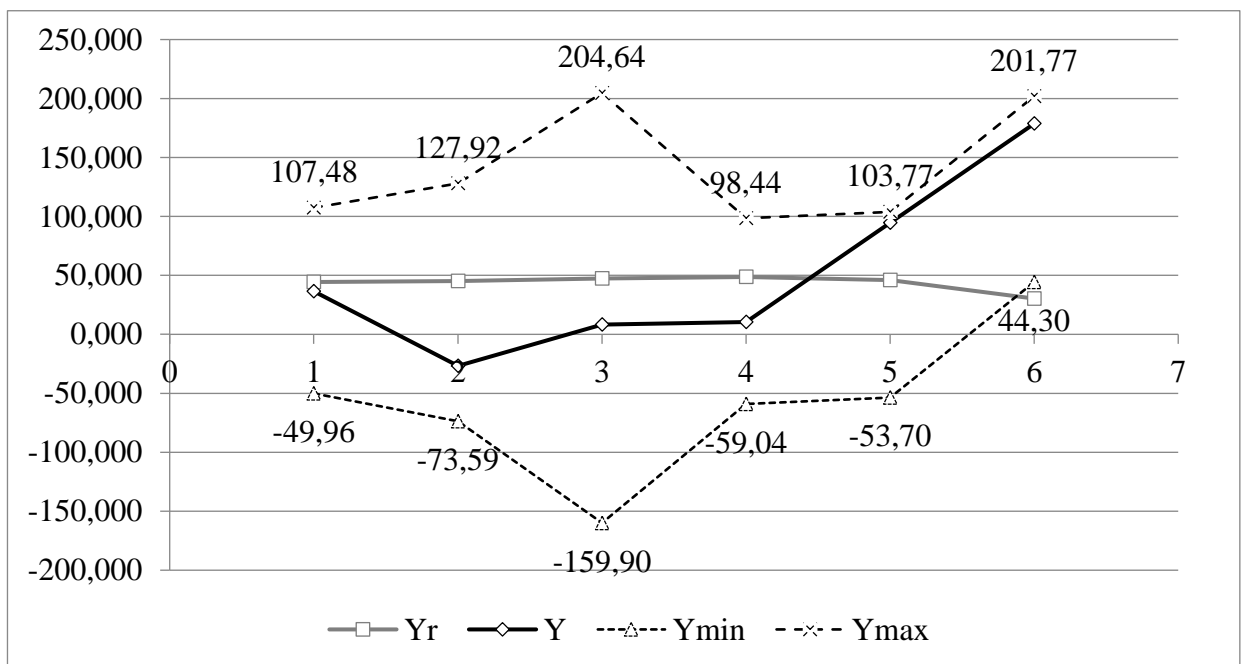

Рис. 3.3. Прогноз значень чистого прибутку при зміні співвідношення необоротних і власних коштів

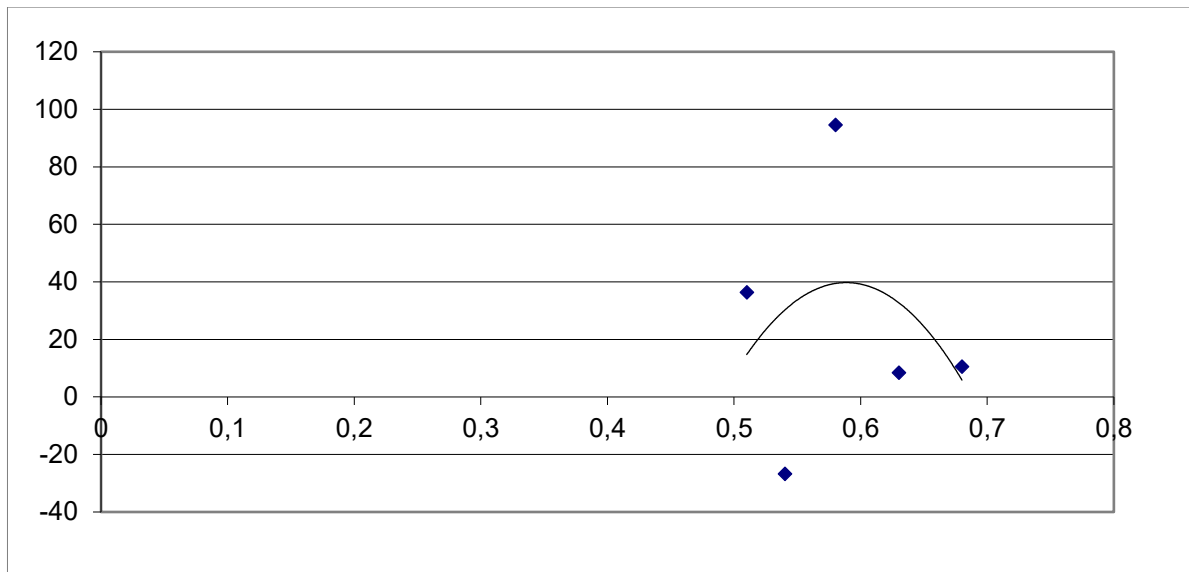

Рис. 3.4. Коефіцієнт еластичності впливу зміни співвідношення необоротних і власних коштів на чистий прибуток

Значення середнього коефіцієнта еластичності дорівнює близько 0,7, отже при зміні співвідношення необоротних і власних коштів на 1 відсоток, чистий прибуток зміниться на 0,7 відсотка. Значення K_{el} під час зміни співвідношення коштів необоротних і власних від 0,51 до 0,58 зростає від 0,29 до 0,32. Значення коефіцієнта кореляції ($K_{кор}=0,73$) демонструє доволі тісний зв'язок зміни співвідношення коштів необоротних і власних і чистого прибутку.

Отже модель, яка нами побудована, є адекватною і допоможе підприємству кількісно визначити та зрозуміти взаємозв'язки між чистим прибутком і ФСП. Ця модель придатна для використання при стратегічному плануванні, прийнятті відповідних рішень. Досліджуючи економетричні зв'язки, ця модель сприятиме оцінці потенційних загроз ФСП (ризиків і вразливості), з якими з високою ймовірністю в умовах невизначеності і нестабільності може зіткнутися підприємство щодо величини свого чистого прибутку та відповідно - стійкості.

Таким чином, побудова економетричної моделі та її застосування в практичній роботі допомагає підприємствам отримати своєчасну та цінну

інформацію про динамічний взаємозв'язок між чистим прибутком і його стійкістю. Така інформація можуть стати основою для прийняття не лише тактичних, а й стратегічних рішень, покращити керування ризиками та сприяти ФСП.

3.2. Впровадження ризик-орієнтованих заходів та підходів до управління стійкістю підприємства

У сучасних умовах підприємства мають забезпечувати фінансову безпеку шляхом запровадження набору заходів управління ризиками та використання дієвого механізму для цього. Крім цього, важливо, щоб підприємство використовувало системний підхід щодо керування ФСП на основі положень ризик-менеджменту

Управління ФСП є вирішальним завданням для забезпечення його стійкого функціонування, отримання прибутку в мінливих ринкових умовах та існуючих загрозах воєнного стану в країні. Успішність досягнення запланованих на підприємстві показників залежить від різноманітних факторів. Важливо окреслити та враховувати такі ключові аспекти, які мають бути виконані при управлінні ФСП:

- встановлення конкретних цілей та стратегій їх досягнення;
- раціональне використання всіх видів ресурсів (фінансових, людських, матеріальних, часу та ін.);
- моніторинг результатів задля виявлення негативних зрушень та відповідне коригування планів/заходів/стратегій;
- поточне та перспективне планування та контроль ФСП;
- раціоналізація та економія витрат;
- підвищення якості продукції/послуг на основі інноваційного підходу;

- виготовлення продукції/послуг на потреби ринку,
- тісна співпраця з контрагентами, активізація договірної роботи, формування диверсифікованого портфеля замовлень;
- поліпшення продуктивності, ефективності шляхом використання сучасних технологій, покращення технологічних процесів;
- ідентифікація, оцінка та адекватне управління потенційними і реальними ризиками порушень ФСП.

Перелічені вище аспекти є тісно взаємопов'язаними, вони фактично визначають, наскільки реальними для підприємства є досягнення своїх запланованих показників. При цьому вагому роль також має адекватне керівництво, обґрунтовані стратегічні орієнтири, що дозволить у свою чергу вирішити одну із важливих за сучасних умов і загроз проблему - здатність адаптуватися, інтегруватися, пристосуватися до змін у мінливому середовищі воєнного стану.

Загалом ризик-менеджмент – це процес системного виявлення, оцінювання та пріоритезація ризиків з наступним виділенням ресурсів для мінімізації чи контролю впливовості виявлених і оцінених ризиків. У багатьох сферах (фінансовій, управлінні проектами, страхуванні та інших), управління ризиками є невід'ємним при прийнятті всіх бізнесових рішень.

Управління ризиками підприємства щодо настання зовнішніх загроз має бути постійним процесом. Це не виключає також і фокусування уваги на внутрішніх загрозах. Важливо постійно контролювати зовнішні та внутрішні ризики, адже інтенсивність, перелік чи набір загроз перманентно змінюються. Цілком справедливо, що регулярні оцінювання та перевірки дозволяють залишати ефективними стратегії управління ризиками, а також актуальними на певний період часу [16].

Методи і прийоми ризик-менеджменту не націлені на обов'язкове усунення всіх без виключення ризиків, а насамперед – на встановлення балансу в координатах «ризик-дохід (винагорода)». Тобто необхідно виявляти ризики, оцінювати рівень їх небезпечності для ФСП та керуючи ними,

приймати відповідні (адекватні) рішення. При цьому важливо раціонально диверсифікувати наявні ресурси, намагатися чітко досягати цілей.

Таким чином, використання підходів ризик-менеджменту підприємством передбачає цілеспрямований процес як систематичного виявлення, так і оцінки ризиків та застосування прийомів/методів їх можливого усунення для досягнення цілей. Ризик-менеджмент інтерпретує управління ризиками не як окремий і реактивний процес, а як інтегровані у загальні процеси управління прийоми розроблення та прийняття рішень щодо ризиків (загроз) і формування стратегічних орієнтирів їх планування й організації.

Використання підходів, орієнтованих на ризик задля забезпечення ФСП передбачає такі:

1) Визначення (ідентифікація) зовнішніх та внутрішніх ризиків (загроз). Такий підхід означає потенційну ідентифікацію подій чи ситуацій, які можуть вплинути на досягнення цілей підприємства. Джерелами ризиків є різні витoki: це і внутрішні загрози (процеси) і зовнішні негативні фактори, до яких в узагальнюючому підході можна віднести законодавчі, технічні, технологічні чи інші зміни.

2) Підходи щодо оцінювання ризику. Процес ідентифікації переключається саме на наступне використання цього підходу. Оцінюються ризики з позиції ймовірності виникнення та ступеня потенційного впливу на підприємство. Тим самим з'являється можливість визначити пріоритетність ризиків, відтак - концентрувати (і відповідно – розподілити) ресурси для управління щодо їх нейтралізації, особливо звертаючи увагу на тих, які становлять найбільшу загрозу для ФСП, отже - досягнення підприємством намічених цілей. Серед методів оцінки ризиків, які найбільш широко використовуються виокремлюються кількісні та якісні.

3) Зм'якшення/усунення ризиків. Як результат оцінювання ризиків здійснюється розроблення стратегій (стратегії) управління оціненими ризиками, що у підсумку націлене на їх зм'якшення чи навіть повне усунення.

Заходами, що передбачають такі дії можуть бути: впровадження контрольних дій, передача ризику за посередництва страхової компанії, уникнення самої ризикової діяльності тощо. Також одним із заходів для підприємств може бути прийняття ризику, за умови переважання потенційних вигод (доходів, прибутку) від реалізації певної діяльності над можливими негативними наслідками у процесі її реалізації.

4) Поєднання та узгодження із процесом прийняття загальних управлінських рішень. Як зазначалося раніше, використання підходів, орієнтованих на застосування ризик-менеджменту є не відокремленим процесом, адже його, як правило, мають інтегрувати у систему загального процесу прийняття рішень на підприємстві. Під час оцінки різних варіантів управління ризиками і стратегій, особи, які уповноважені приймати рішення, враховують загрози для ФСП - фактори ризику, при цьому демонструючи, що управління ризиками є складовою загальної бізнес-стратегії.

5) Моніторинг й адаптація. Практика методів і прийомів ризик-менеджменту має постійно удосконалюватися. Ця обставина викликана властивостями та особливостями бізнес-середовища, обумовленими його динамізмом, рухливістю з плином часу. Наслідком чого є мінливість у часі так званого ризик-ландшафту та відповідно – загроз ФСП. Перевагами ризик-орієнтованого підходу є передбачення безперервного моніторингу системи ризиків, що виникають, і відповідно – на цій основі - оцінки розроблених підприємством (вже існуючих) стратегій управління ними. Це означає, що для забезпечення ФСП стратегії мають бути адаптованими до виникаючих загроз, водночас, мають бути також гнучкими у процесі коригування практики управління ризиками.

6) Комунікативність та своєчасна звітність. Інформація про існуючі загрози (ризик) має бути прозорою для зацікавлених сторін. При цьому слід розуміти, що інформування про ризики зацікавлених сторін, зокрема про профіль ризику підприємства та управління ними має велике значення для забезпечення ФСП. Зацікавлені сторони, як внутрішні так і зовнішні мають

бути поінформовані не тільки щодо профілю ризику підприємства, а й про заходи щодо будь-яких змін в зміні загроз для ФСП, системи ризиків. Має використовуватися такий механізми формування звітності, який би дозволяв приймати чи сприяв прийняттю обґрунтованих рішень щодо врахування ризиків, їх нейтралізації чи інших прийомів і методів.

7) Відповідність управління встановленим вимогам. Такий підхід передбачає узгодження прийомів ризик-менеджменту з встановленими нормативними вимогами/правилами і також певними стандартами щодо управління. Такий підхід визначає, що підприємство працює у правовому полі, тобто в межах правових та етичних норм, при цьому використовувані методи управління ризиками відповідають розробленим (реальним) стандартам певної галузі та найкращим існуючим практикам.

Застосовуючи підхід, орієнтований на ризик, підприємство здатне своєчасно вирішувати виникаючі невизначеності та загрози, отже в змозі покращувати процеси прийняття рішень і підвищувати ФСП до цих загроз.

Підприємство шляхом виявлення потенційно можливих за існуючих умов ризиків, може уникнути або мінімізувати негативні грошові потоки, використовуючи проактивне управління ризиками. Таке управління практично здатне захистити від виснаження потоки доходів, інвестицій, тощо, а також запобігти їх втратам в результаті ринкових коливань, виробничих (операційних) проблем, тощо.

Ризик орієнтовані підходи та методи на практиці мають бути націлені на вузьких місцях підприємства чи зовнішнього середовища, де ризики найбільш суттєві та значно впливають на ФСП. Вважається, що такий підхід здатен сприяти економії коштів, адже здійснюється цілеспрямований, точковий вплив на процес зниження ризиків, що сприяє підвищенню результативності використання не тільки фінансових, а й інших видів ресурсів [11].

Ризик-орієнтований підхід до управління підприємством може мати значний вплив на ФСП у напрямі як позитивних, так і негативних змін. Підхід, орієнтований на ризик, позитивно впливає на різні фактори, зрештою

сприяючи покращенню фінансових показників. Наслідками впливу ефективного управління фінансовими ризиками, його впливу на ФСП, потенційно може бути:

- покращення фінансових показників, їх позитивна динаміка;
- зростання довіри у широкому розумінні та зокрема до контрагентів та інвесторів;
- удосконалення планування;
- економія, оптимізація використання коштів;
- підвищення кредитоспроможності;
- окреслення/прийняття обґрунтованих стратегій.

Фінансові установи (що виступають у нашому дослідженні передовсім як кредитори) оцінюють існуючу на підприємстві практику управління ризиками у процесі визначення його фінансового стану та кредитоспроможності. Успішно реалізований у практиці підприємства ризик-орієнтований підхід, як правило, покращує ділову репутацію підприємства, репрезентуючи його як стабільного та надійного партнера, потенційно сприяючого формуванню кращих умов кредитування, отже - зниженню вартості кредитних ресурсів (за інших рівних умов).

Врахування факторів ризику під час прийняття стратегічних рішень допомагає уникати надмірного ризику без адекватного доходу/вигоди, причому прийняті фінансові рішення загалом відповідають схильності підприємства до ризику відповідно до власних планів розвитку та встановленим загальним цілям.

Також демонстрація підприємством ефективної практики управління ризиками позитивно сприймається страховиками і за умови вибору підприємством такої форми усунення/пом'якшення/нейтралізації ризиків може призвести до зниження страхових премій, адже страховики будуть сприймати підприємство організацію як менш ризикований об'єкт.

Прозорість щодо методів управління ризиками та їх впливу на ФСП дозволяє підняти питання стосовно підвищення довіри інвесторів до проєктів

підприємства. Практика демонструє, що інвестори більш ймовірно підтримають проекти тих підприємств, які використовують проактивний підхід до управління ризиками, оскільки це свідчить про відповідальне управління [7].

Важливим аспектом ФСП є відповідність певної системи показників нормативним вимогам. Прийоми ризик-менеджменту гарантують, що підприємство дотримується відповідних (граничних) норм, відтак - зменшує ймовірність застосування фінансових санкцій, виникнення якихось юридичних проблем, які можуть негативно вплинути на ФСП.

Підхід, орієнтований на ризик, передбачає варіативність розробки планів, що враховували б виникнення непередбачуваних ситуацій, або на випадок потенційно несприятливих подій, загроз. Наявність таких планів на випадок надзвичайних (критичних) ситуацій може виступити буфером фінансового впливу неочікуваних збоїв, зокрема - стихійних лих, економічних криз, різкої зміни податкового законодавства, часткове руйнування приміщень, включаючи адміністративні та складські, цехів, кібератаки сайту та інші.

У випадку нехтування застосуванням підходу, орієнтованого на ризик, керівництво може зіткнутися з порушенням ФСП через неврахування непередбачених подій, загроз та прийняття превентивних заходів. Тобто за невикористання підприємством ефективних практик управління ризиками з великою ймовірністю виникнення порушень ФСП, отже - фінансових втрат.

Ризик-менеджмент в кожній сфері діяльності включає в себе систематичний моніторинг та ризик-орієнтований підхід до ідентифікації, оцінки та управління загрозами і ризиками. Адже саме ефективне управління ризиками сприяє адаптації підприємства до нестабільності оточуючого середовища, отже - забезпечує ФСП як у виробництві, так і у формуванні фінансових ресурсів (як позитивних потоків коштів) навіть у змінних умовах ринку та середовища.

Розрахунок впливу ризиків на діяльність певного конкретного підприємства передбачає детальну оцінку ризиків. Окреслений процес може змінюватися залежно від характеру ризиків та загроз і сери діяльності підприємства, приналежності до тієї чи іншої галузі. Враховуючи, що детальна та вичерпна кількісна оцінка всіх ризиків може бути складною, недосяжною, можливо використовувати структурований підхід, завдяки якому можна сформувати інформаційний пакет про потенційні наслідки.

У контексті оцінки ФСП «НВП Джерело» можна використати SWOT-аналіз, як цінне підґрунтя для подальшого процесу управління ризиками підприємства, компоненти якого представлено на рис. 3.1.

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> -відносно стабільні потоки доходів, надійні грошові резерви та диверсифікація замовлень, -висока репутація на ринку -міцні тривалі відносини з надійними фінансовими партнерами та зацікавленими сторонами -дотримання відповідних фінансових положень і стандартів 	<p>Внутрішні загрози:</p> <ul style="list-style-type: none"> -рівень заборгованості та її наслідки для ФСП -надмірна залежність від певного ринку, продукту, замовнику -слабкі місця у внутрішніх технологічних процесах (операційна неефективність), які можуть вплинути на стійкість фінансів
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - для зростання, диверсифікації або експансії на нові ринки з новими продуктами та обладнанням, пристосуванням для пакувальних машин -технологічні досягнення, які можуть підвищити ефективність і забезпечити конкурентну перевагу -потенційні можливості для прибуткових інвестицій в нове фасувальне обладнання, які відповідають схильності підприємства до ризику 	<p>Зовнішні загрози:</p> <ul style="list-style-type: none"> - виникають через економічну невизначеність, коливання ринку та геополітичні ризики -посилення невизначеності та нестабільності внаслідок воєнного стану -підвищення енергозалежності -зумовлені потенційними змінами в нормативних актах - втрата постачальників внаслідок воєнних дій - кібератаки, які можуть мати серйозні наслідки для стійкості фінансів

Рис. 3.1. Аналіз впливу ризик-менеджменту при оцінці ФСП з використанням SWOT-аналізу (Джерело: складено автором).

Проводячи SWOT-аналіз, підприємство може отримати повне розуміння для себе (своїх) внутрішніх і зовнішніх загроз, що впливають на ФСП.

SWOT забезпечує структурований підхід до виявлення слабких та сильних сторін, можливостей, загроз, отже своєчасно реагувати на них та здійснювати адекватне управління ризиками, прийняття обґрунтованих рішень, щоб отримати вигоду від можливостей і пом'якшити загрози. SWOT-аналіз є динамічним інструментом, водночас він потребує сучасного перегляду та коригування, тобто потребує адаптації підходів до змін у зовнішньому фінансовому середовищі.

Сучасні підприємства працюють в умовах значних зовнішніх загроз, в умовах нестабільності. За таких умов керівництву пропонується застосовувати відповідну тактику і стратегію управління ФСП, яка сприятиме і підвищенню ФБП як кожного підприємства, так і відповідно безпеки національної економіки загалом у аспекті її фінансової складової – фінансової безпеки країни.

Алгоритм заходів має містити такі елементи для впровадження на підприємстві:

- постійний моніторинг та діагностику фінансового стану та ФСП в поточному періоді;
- ідентифікація та діагностика можливих фінансових ризиків, спричинених зовнішніми загрозами стабільному, стійкому функціонуванню підприємства і розробку заходів щодо їх запобігання, пом'якшення чи нейтралізації;
- формування та оцінка заходів щодо їх ефективності та витратності;
- вчасне, гнучке реагування на зміну тенденцій та переліку зовнішніх загроз для зміни планів/заходів/завдань, отже і заявлених цілей.

За умов воєнного часу аналіз фінансового стану та ФСП має враховувати існуючі загрози його діяльності, що певним чином змінює інтерпретацію підсумків аналізу. Отже, слід погодитися, що на тлі зміни умов зовнішнього

середовища відбувається зміна пріоритетів у діяльності підприємства, першочерговим стають такі: збереження персоналу, його фізичної безпеки, досягнення короткострокової ліквідності (абсолютної) та платоспроможності

Таким чином, підходи і методи, орієнтовані на впровадження ризик-менеджменту, сприяють підвищенню ФСП, його опору зовнішнім загрозам та усунення внутрішніх. Активне управління невизначеністю потребує як оптимізації розподілу ресурсів, так і узгодження цих поточних дій із стратегічними планами з урахуванням загроз та відповідно - ризиків. Такий підхід покращує ФСП, його здатність орієнтуватися в стані економічного середовища, ідентифікувати та оцінювати ризики, а також своєчасно виявляти нові загрози, використовуючи власні потенційні можливості в бізнес-середовищі, що постійно змінюється.

ВИСНОВКИ

Успішне управління фінансовою безпекою та стійкістю суб'єктів підприємництва потребує визначення основних екзогенних і ендогенних (внутрішніх та зовнішніх) загроз для розроблення та наступного впровадження найнеобхідніших заходів захисту. Виявлення загроз для підприємства та вжиття відповідних заходів, тобто адекватного реагування є необхідним для забезпечення належного рівня фінансової стійкості, відтак за інших рівних вимог – стабільності роботи підприємства,. Остання забезпечує фінансову рівновагу та надійність функціонування підприємства та у сьогоdnішніх умовах насамперед залежить від рівня менеджменту загалом фінансової безпеки підприємства.

Узагальнено і визначено, що фінансово стійке підприємство (ФСП) - це таке підприємство, що здатне функціонувати, розвиватися, зберігати фінансову рівновагу (активів та пасивів) за умов динамічного, мінливого впливу загроз (екзогенних та ендогенних) у конкретному часовому періоді. Саме такий стан рівноваги має гарантувати платоспроможність в межах прийняттого рівня фінансового ризику для конкретного підприємства. Відтак - процес забезпечення ФСП має бути націлений на мінімізацію негативного впливу зовнішніх та внутрішніх загроз на діяльність підприємства.

У роботі узагальнено та доповнено ендогенні (внутрішні) та екзогенні (зовнішні) загрози (негативні фактори), що впливають на ФСП.

Підприємствам будь-якої сфери господарювання важливо розвивати системний підхід до управління фінансовою безпекою та стійкістю, що передбачає посилення узгодженості залученими до процесу забезпечення цих станів підрозділами, що відповідальні за координацію дій і плану заходів.

Розглянувши ризики настання ймовірного банкрутства для досліджуваного підприємства з використанням моделей Терещенка, Спрінгейта та Бівера ми можемо констатувати, що хоча у підприємства і у окремі роки й виникали труднощі, які могли потенційно призвести до

банкрутства, але оперативне застосування антикризових методів змогло покращити та виправити ситуацію. Водночас, на наш погляд, керівництву підприємства важливо впровадити превентивні заходи щодо підвищення ФСП в умовах підвищеного рівня зовнішніх загроз та налагодження підходів ризик-менеджменту до усунення внутрішніх.

У роботі виконано моделювання ФСП та визначені фактори впливу на неї. Встановлено, що розроблена економетрична модель зв'язку левериджу і чистого прибутку підприємства адекватна і це дозволяє проводити економетричний аналіз на її основі. Встановлено, що для досліджуваного підприємства «НВП Джерело» прогнозоване середнє значення чистого прибутку з достовірністю 95 відсотків очікується в діапазоні від 77,7 до 146,3 (при значенні левериджу 0,3). Зміна коефіцієнта левериджу на одну одиницю призведе до відповідної зміни чистого прибутку на 492,4 одиниці. Значення коефіцієнта еластичності 1,23 означає, що при зміні левериджу на 1%, чистий прибуток зміниться на 1,23 відсотка. Розрахунки підтверджують тісний зв'язок левериджу і чистого прибутку підприємства.

Інша розроблена модель щодо зв'язку зміни співвідношення необоротних і власних коштів та чистого прибутку також є адекватною (існує впевненість на рівні 95 відсотків), що дозволяє проводити економетричний аналіз на основі цієї моделі. Для співвідношення необоротних і власних коштів на рівні 0,86, прогнозоване середнє значення чистого прибутку знаходиться на рівні 178,6 з достовірністю 95% та очікується в діапазоні від 44,3 до 201,8. Зміна співвідношення необоротних і власних коштів на одну одиницю призведе до відповідної зміни чистого прибутку на 53,3 одиниці. Для прогнозного значення середнє значення коефіцієнта еластичності дорівнює 0,68. Тобто, при зміні співвідношення необоротних і власних коштів на 1 відсоток, чистий прибуток зміниться майже на 0,7 відсотків. Коефіцієнт кореляції $K_{\text{кор}}=0,73$ говорить про тісний зв'язок зміни співвідношення необоротних і власних коштів та чистого прибутку.

Встановлено, що сучасні підприємства працюють в умовах значних зовнішніх загроз, в умовах нестабільності. Меншою мірою впливають на ФСП внутрішні загрози, водночас, їх не можна ігнорувати. За таких умов керівництву пропонується застосовувати відповідну тактику і стратегію управління ФСП, яка сприятиме і підвищенню ФБП, тобто як кожного підприємства, так і відповідно безпеки національної економіки загалом у аспекті її фінансової складової – фінансової безпеки країни.

Показано, що алгоритм заходів має містити такі елементи для впровадження на підприємстві:

- постійний моніторинг та діагностику фінансового стану та фінансової стійкості в поточному періоді;
- ідентифікація та діагностика можливих фінансових ризиків, спричинених зовнішніми загрозами стабільному, стійкому функціонуванню підприємства і розробку заходів щодо їх запобігання, пом'якшення чи нейтралізації;
- формування та оцінка заходів щодо їх ефективності та витратності;
- вчасне, гнучке реагування на зміну тенденцій та переліку зовнішніх загроз для зміни планів/заходів/завдань, поставлених цілей.

При обґрунтуванні напрямів управління ФСП на основі ризик-менеджменту було встановлено, що ефективне управління, стратегічне планування та здатність адаптуватися до змін у мінливому середовищі відіграють важливу роль при мінімізації ризиків та забезпечення ФСП. У контексті оцінки ФСП застосовано SWOT-аналіз, що дозволило визначити сильні та слабкі сторони, перспективи та загрози ризик-менеджменту на досліджуваному підприємстві при оцінці ФСП. Вбачаємо, що такий підхід може стати підґрунтям як управління забезпеченням ФСП, так і ФБП, його стабільного розвитку з урахуванням моніторингу та вчасного реагування на вплив мінливих зовнішніх та внутрішніх загроз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Амосов О.Ю. Фінансова безпека підприємства в сучасних умовах: теоретичний аспект. *Проблеми економіки*. 2014. № 4. С. 76–80.
- 2.Аналіз актуального стану та пропозиції щодо покращення умов для підприємництва в Україні. URL: <https://careerhub.in.ua/doslidzhennya-analiz-aktualnogo-stan/> (дата звернення 12.03.2024).
- 3.Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія. Київ : КНТЕУ, 2004. 759 с.8.
- 4.Белялов Т.Е., Корінь І. В. Фінансово-економічна безпека підприємства та напрями її підвищення. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2021. №2 (07). С. 235-238.
- 5.Бондаренко О.О., Сухецький В.А. Фінансово-економічна безпека підприємства: теоретичний та практичний аспекти. *Ефективна економіка*. 2014. №10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3580>.
- 6.Бугай В.З., Резанов Е.О. Основні напрями збереження фінансової стійкості підприємства в умовах кризи. *Економічний простір*. 2019. № 142. С. 112–122.
- 7.Варналій З.С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації : монографія. Київ : Знання України, 2020. 423 с.
- 8.Варналій З.С. Зміцнення фінансової безпеки України в умовах воєнного стану та повоєнний період. *Сталий розвиток: виклики та загрози в умовах воєнного стану : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 9 червня 2022 р.* Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2022. С. 103–104.
- 9.Варналій З., Бондаренко С. Фінансова безпека підприємств України як чинник забезпечення їх фінансової стабільності. *Економіка і регіон*. 2022. №4(87)С. 301–307. [https://doi.org/10.26906/EiR.2022.4\(87\).2812](https://doi.org/10.26906/EiR.2022.4(87).2812)

- 10.Васильців Т. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія. Львів: ВИДАВНИЦТВО, 2012. 386 с.
- 11.Вудвуд В.В., Батієвська О.В. Фінансова безпека підприємства: сутність, цілі, принципи та шляхи забезпечення. *Підприємництво і торгівля*. 2019. № 25. С. 89–93.
- 12.Галушак В.В. Фінансова стійкість та фінансова стратегія підприємства як ефективне формування та використання фінансових ресурсів. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. №4. С. 810–813.
- 13.Діденко Є. В., Управління фінансовою рівновагою підприємства як напрям забезпечення його фінансово-економічної-безпеки. *Ефективна економіка*. 2024. №12. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/5363/5416>
- 14.Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
- 15.Дехтяр Н.А., Дейнека О.В. Фінансово-економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення. *Стратегії економічного розвитку: держава, регіон, підприємство*: колективна монографія: у 2-х т. / за заг. ред. К.С. Шапошникова. Херсон: Гельветика, 2015. Т. 2. С.1-17.
- 16.Дослідження стану українського бізнесу під час війни: як себе почувають середні, малі та великі компанії. URL: <https://hub.kyivstar.ua/news/doslidzhennya-stanu-ukrayinskogo-biznesu-pid-chas-vijny-yak-sebe-pochuvayut-seredni-mali-ta-velyki-kompaniyi/>
- 17.Заруцька О. П., Качула С. В., Добровольська О. В., Сальникова Т. В. Реалізація бюджетно-податкової політики в Україні в умовах нестабільності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 24. С.7-15. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/5283>
- 18.Загорельська Т.Ю. До проблеми формування системи управління фінансовою безпекою на підприємстві. *Вісник ДНУ. Економіка і право*. Вип.2. 2013. С. 243–247.

19.Захарова Н. Ю. Підходи до формування й оцінки фінансової стійкості підприємства. БІЗНЕСІНФОРМ. 2020. № 10. С. 307–315. URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/14073/1/6.pdf>

20.Давиденко Н.М. Аналіз теоретичних аспектів фінансової безпеки суб'єктів господарювання. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2013. №3. С. 110–114.

21.Камишнікова Е.В. Фінансова стійкість як елемент забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. *Актуальні питання економічних наук*. 2024. №3-4. DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.14231737>.

22.Ключко Т. Фінансова безпека як умова фінансової стійкості підприємства. *Економіка та суспільство*. 2021. №23. С. 53-58. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-23-17>

23.Копилюк О. І., Тимчишин Ю. В., Музичка О. М. Фінансова стійкість у системі забезпечення економічної безпеки підприємства. *Бізнес Інформ*. 2021. №3. С. 81-87.

24.Колісник (Ключко) Є.Ю. Загрози фінансовій стійкості підприємства в умовах війни у контексті забезпечення національної економічної безпеки. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд. (9 листопада 2024 р.)*. УМСФ, Дніпро.

25.Костирко Л.А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства : монографія / 2-ге вид., перероб. і доп. Харків : Фактор. 2012. 336 с.

26.Костенко Ю.О., Короленко О.Б. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1758/1694>.

27.Матвійчук Л.О. Методи визначення рівня фінансової безпеки підприємства. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2010. № 4(54). С. 330–332.

28.Малик О.В. Сучасна парадигма забезпечення фінансової безпеки підприємств за умов глобалізації та членства у СОТ. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Економічні науки: науковий збірник*. 2014. № 2. С. 343–350.

29.Мікро-, малий та середній бізнес: стійкість в часи війни, потенціал для відбудови України. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/02/2/709420/>.

30.Назарова Т.Ю., Гаврик А.А. Фінансова стійкість підприємства в сучасних умовах. *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит*. 2021. № 5-6. (159-160). С. 44-51.

31.Намлієв Є., Копеч А. Стратегії антикризової політики як засіб забезпечення економічної безпеки підприємств. *Київський економічний науковий журнал*. 2024. № 4. С. 157-163.

32.Нікольчук, Ю., Небіжицький Б. Фінансова стійкість як індикатор ефективності використання фінансових ресурсів підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2023. № 314 (1). С 220-225. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-314-1-33>

33.Рак Р.В., Раєнок А.А. Управління фінансовою стійкістю комерційного підприємства в умовах воєнного стану. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2023. № 9 (143). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2023_9_6

34. Оспіщев В.І., Нагорна І. В. Класифікація чинників впливу на фінансову стійкість підприємств. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі і послуг: зб. наук. праць. Харків: Вид-во Харків.ДУ харчування та торгівлі. 2009. Вип. 2(10). 694с.

35.Пешков, А., Лега, О. Аналіз фінансової стійкості вітчизняних підприємств в умовах невизначеностіНАЛІЗ. *Цифрова економіка та економічна безпека*, 2024. №1 (10). С. 151-158. <https://doi.org/10.32782/dees.10-27>

36.Пешков А. М. Сучасні фактори впливу на фінансову стійкість суб'єктів бізнесу. *Актуальні проблеми сучасної науки: теоретичні та практичні дослідження молодих учених: Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції*. м. Полтава, 26 – 27 квітня 2023 р. Полтава, 2023. 150-152 с.

37.Пігуль Н.Г., Клименко А.В. Аналіз фінансової стійкості підприємств України. *Приазовський економічний вісник*. 2019. №1(12). С. 186–190. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/1_12_uk/35.pdf.

38.Потапюк І., Мазіленко С., Прусова М. Фінансово-економічна безпека як основа безпеки підприємства. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. №2 (02). С. 156-160.

39.Саліна А.В. Морфологічний аналіз поняття "фінансова стійкість підприємства". *Управління розвитком*. 2014. № 10. С. 79-82.

40.Сірко А.Ю. Теоретико-методологічний підхід до аналізу фінансової стійкості підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. С. 134–138. URL: <http://vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/27-2-2017/28.pdf>.

41.Слободян Н.Г. Аналіз і прогнозування фінансової стійкості підприємства в сучасних умовах: методологія і практика. *Економічний аналіз*. 2014. Т. 18, № 2. С. 239-245.

42.Соболева Г.Г. Формування антикризової політики управління підприємством. *Економіка та суспільство*. 2022. №41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022>.

43.Сподіна А. О., Тарасенко І. О. Фінансова стійкість підприємства: сутність та фактори впливу. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2022. № 12. С. 24-31.

44.Стогній Т.С., Васильєва Л.М. Фінансово-економічна безпека підприємства. *Молодий вчений*. 2016. № 12 (39). С.899-902.

45.Ткаченко Н.В. Фінансова стійкість страхових компаній: теоретичний аспект. *Фінанси України*. 2019. №6. С. 104-122.

46.Товажнянська О. І., Перерва П. Г. Класифікація факторів впливу на фінансову стійкість промислового підприємства.
URL:<https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/049e60f0-cc41-4461-a310-b1a9649649f0/content>.

47.Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Полтава: Видавництво ПП «Астрія», 2020. 434 с.

48.Фінанси. Підручник / І.О. Лютий, С.Я. Боринець, З.С. Варналій, та ін.; за ред. д.е.н., проф. І.О. Лютого. Київ : Вид-во Ліра-К, 2017. 728 с.

49. Фінансовий аналіз: навч. посібн. / М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н. Ю. Невмежицька. К.: Вид-во КНЕУ, 2005. 592 с.

50. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств: Навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ, 2004. С. 318-321.

51.Фурман І. В. Процес управління фінансовою стійкістю підприємства та шляхи його вдосконалення. *Економіка. Менеджмент. Бізнес.* 2017. №. 1. С. 31-36.

52.Шовкопляс Н. В. Аналіз підходів до визначення сутності поняття «фінансова стійкість підприємства». *Управління розвитком.* 2013. № 15. С. 147-149.

53.Шушкова Ю. В., Оліферович І. Р. Фінансова стійкість підприємства у контексті антикризового управління. *Економіка. Фінанси. Право.* 2018. № 3(1). С. 32-36.

54.Чепка В.В., Матяш О.К. Фінансова стійкість підприємства: сутність та фактори впливу. *Економіка і суспільство.* 2017. № 12. С. 649–655.

55. Ягодка Д. В. Фінансова стійкість як характеристика ефективного функціонування підприємства. *Управління розвитком.* 2014. № 13. С. 88-90.

56.Ясіновська І. Ф. Сучасні підходи до оцінки фінансової стійкості підприємств. *Європейські перспективи.* 2016. № 2. С. 169–175.
URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp->

<content/uploads/2015/10/%D0%AF%D1%81%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0-21.pdf>

57.Iotti M, Bonazzi G. Financial Sustainability in Agri-Food Companies: The Case of Members of the PDO Parma Ham Consortium. *Sustainability*. 2023. 15(5):3947. <https://doi.org/10.3390/su15053947>

58.Kostrychenko V., Karpinska M. Production and financial stability of enterprise: assessment and support. *International Journal of New Economics and Social Sciences*. 2016. 4 (2). P. 78-91.

59.Khalatur S., Kachula S., Oleksiuk V., Kravchenko M., Klymenko S. Anti-crisis management as a basis for the formation of a financial mechanism for the sustainable development of agricultural business. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2023. Vol. 5 (52). C. 413-432. <http://doi.org/10.55643/fcaptop.5.52.2023.4169>.

60.Pera G. An enterprise's financial stability and its sustainable growth. A riskbased perspective. *International Entrepreneurship Review*. 2017. 3(2). P. 49-62.

61.Pendall R., Foster K. A., Cowell M. Resilience and Regions: Building Understanding of the Metaphor. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*. 2010, 3(1). P. 71-84.

62.Sundarajan V. Financial Soundness Indicators: Analytical Aspects and Country Practices // IMF Occasional Paper. 2002. p. 212.

63.Tagliapietra S., Trasi C. How Should Europe Think About Economic Security? *Intereconomics*. 2024, 59(2). P. 88-91.

ДОДАТКИ

Додаток А
Таблиця А.1

Наукові підходи до визначення поняття «фінансова стійкість підприємства»

Науковці	Визначення
Камишникова Е.В. [21]	Фінансова стійкість - ключовий елемент забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Фінансово стійке підприємство здатне функціонувати й розвиватися, зберігаючи стійку рівновагу між своїми активами та пасивами у змінному внутрішньому та зовнішньому середовищі. Ця стійкість гарантує його постійну платоспроможність та привабливість для інвесторів на рівні, який вважається прийнятним з точки зору ризику.
Клочко Т.[22]	Фінансова стійкість - складова загального фінансового стану підприємства - відображає спроможність суб'єкта господарювання виконувати свої зобов'язання перед кредиторами і засновниками.
Давиденко Н.М. [20]	вміння підприємства функціонувати в таких умовах, які наближені до фінансово-економічної рівноваги, враховуючи постійні зміни зовнішніх та внутрішніх впливів та загроз та ефективно ведення справи в умовах нестабільності, що мають дестабілізуючий вплив.
Бугай В.З., Резанов Е.О. [6].	фінансова стійкість – це такий стан фінансів підприємства, за якого є можливість вільно управляти грошовими коштами, забезпечуючи насамперед безперебійність основного виробництва та покриття витрат.
Саліна А. В. [39]	фінансова стійкість формується в результаті певного рівня прибуткової діяльності. Стійкість підприємства може погіршитися, якщо підприємство працює з втратами, має низький рівень рентабельності або відбувається зменшення прибутку. За таких умов можна вважати, що стан фінансів підприємства не є задовільним.
Сподіна А.О., Тарасенко І.О. [43]	фінансово стійким буде таке підприємство, у якого джерела формування активів та пасивів, динаміка їх змін, структура майна, показники ліквідності і фінансовий стан відповідають нормативним показникам, або мають позитивну динаміку.
Філімоненков О.С. [50]	фінансова стійкість підприємства виявляється в такому становищі, коли сукупність його активів досить для виконання фінансових зобов'язань, тобто підприємство є платоспроможним. Інакше кажучи, фінансова стійкість підприємства означає, що вкладені в підприємницьку діяльність ресурси виправдовуються завдяки грошовим надходженням від операційної діяльності, а прибуток забезпечує самофінансування та незалежність підприємства від зовнішніх джерел для формування активів.
Фурман І. В. [51].	стан, за якого суб'єкт господарювання стабільно отримує більше грошових коштів, ніж витрачає, при цьому зовнішні загрози (чинники) слабо впливають на запланований фінансовий результат.

Джерело: сформовано автором за окресленими джерелами

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1

Форма розрахунку показників фінансової стійкості підприємства

Показники	Методика розрахунку	Нормативне значення
Коефіцієнт автономії	$\frac{\Phi.\text{№}1, p.1495}{\Phi.\text{№}1, p.1900}$	>0,5
Коефіцієнт фінансової залежності	$\frac{\Phi.\text{№}1, p.1900}{\Phi.\text{№}1, p.1495}$	≤ 2
Коефіцієнт фінансування	$\frac{(\Phi.\text{№}1, p.1595 + \Phi.\text{№}1, p.1695)}{\Phi.\text{№}1, p.1495}$	<1 (=0,4-0,6)
Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності	$\frac{(\Phi.\text{№}1, p.1495 + \Phi.\text{№}1, p.1595)}{\Phi.\text{№}1, p.1900}$	>0,5
Коефіцієнт фінансового левериджу	$\frac{\Phi.\text{№}1, p.1595}{\Phi.\text{№}1, p.1495}$	<1
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$\frac{(\Phi.\text{№}1, p.1195 + \Phi.\text{№}1, p.1695)}{\Phi.\text{№}1, p.1495}$	>0,5
Коефіцієнт забезпечення матеріальних запасів власними коштами	$\frac{(\Phi.\text{№}1, p.1195 - \Phi.\text{№}1, p.1100)}{\Phi.\text{№}1, p.1195}$	=0,6-0,8
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	$\frac{(\Phi.\text{№}1, p.1100)}{(\Phi.\text{№}1, p.1195 - \Phi.\text{№}1, p.1695)}$	>0,5

Джерело: сформовано автором за [49; 59]